

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XIV. KÖTET. XII. SZÁM.

GÁTI ISTVÁN STEGANOGRAPHIÁJA,

KAPCSOLATBAN

A MODERN STENOGRAPHIÁVAL.

VIKÁR BÉLÁTÓL.

GÁTI ISTVÁN ARCZKÉPÉVEL,

«TACHYGRAPHIA VAGY SZAPORA ÍRÁS MÓDJA» CZÍMŰ MUNKÁJA

II. KIADÁSÁVAL ÉS 5 STENOGRAPHIAI TÁBLÁVAL.

Ára 40 kr.

BUDAPEST.

1889.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

Első kötet. 1867—1869.

I. Solon adótörvényéről. *Telfy Ivántól*. 1867. 14 l. Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvhöz *Telfy Ivántól*. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tárkányi J. Bélától*. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól*. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiaánk feladása *Toldy Ferencztől*. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. *Vámbéry Ármintól*. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól*. 1889. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól*. Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szenczi Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől*. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Sámuel*től. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézíratai- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól*. 1870. 43 l. 20 kr.

Második kötet. 1869—1872.

I. A Konstantinápolyból legújában érkezett négy Corvin-codexről. *Mátray Gábor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikái felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* l. tagtól 1870. 43. l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. *Finály Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. *Telfy Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Etiukai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbéli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint etikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbéli névnyitani névtár XVII. és XVII. századbéli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. Ára 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölések módjairól. *Gr. Kuun Géza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. *Szilády Áron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szenássy Sándor* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defferekről. *Szilády Áron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. *Szvorényi József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár.

Harmadik kötet. 1872—1873.

I. Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóit után. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1872. 109. l. 40 kr. — II. Apáczai Csérei János Barczai Ákos fejedelemben benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében *Szabó Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. *Szabó Imre* t. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló *Vadnai Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett *Finály Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. *Barna Ferdinand* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. *Goldziher Ignác*tól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kuun Géza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól 51 l. 20 kr.

Negyedik kötet. 1873—1875.

I. szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. *Brassai Sámuel* r. tagtól 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálmik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvudományoknak mívelése hazánkban. Székfoglaló *Bartalus Antal* l. tagtól 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinand* l. tagtól 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. Dr. *Goldziher Ignác*tól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistákna Londonban

Gati István
Szachmári Predikátor és Nemes
Máramoros Vár megye Tábla Díriga
Medio tucissimus ibo

GÁTI ISTVÁN STEGANOGRAPHIÁJA,

KAPCSOLATBAN

A MODERN STENOGRAPHIÁVAL.

VIKÁR BÉLÁTÓL.

GÁTI ISTVÁN ARCZKÉPÉVEL,

«TACHYGRAPHIA VAGY SZAPORA ÍRÁS MÓDJA» CZÍMŰ MUNKÁJA

II. KIADÁSÁVAL ÉS 5 STENOGRAPHIAI TÁBLÁVAL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA.

1889.

Gáti István steganographiája,

kapcsolatban a modern stenographiával.

(Felolvastatott az I. osztály ülésén 1889. január 7-én.)

A tek. Akadémia, midőn kegyeskedik tért engedni előadásomra, először vesz mintegy hivatalosan tudomást a modern korszellem követelményekép hazánkban és a külföldön fölmerült ama kísérletekről, melyek azt a nagyjelentőségű czélt tűzték ki magok elé, hogy a nyelv, a logika és graphika nyújtotta eszközökkel, tehát tudományos alapon, a közírás fölé emelkedve, a szárnyas gondolat és szó utolérésének művészi feladatára hivatott tachygraphiát — vagy újabb, általánosabb és igazibb nevén: stenographiát — megalkossák és tovább fejlesztsek.

Ha szabad így értelmeznem a tek. Akadémia kegyességét, mely engem a fölolvadó székbe ültetett, akkor méltóztassék megengedni, hogy kétszeresen köszönetet mondjak érte. Köszönetet a magam részéről, kit e szakbeli csekély munkásságomból kifolyólag közvetlenül ért a megtisztelés; de köszönetet mind azon, nálam hivatottabb és érdemesebb férfiak nevében is, kik ez által közvetve saját önzetlen és zajtalan, tudományos alapon mozgó s közhaszonra irányuló tevékenységökért nem kis becsü erkölcsi jutalomban részesülnek.

Sőt tovább menve, a stenographiát űzők összessége álláspontjából is hálás elismeréssel kell adóznom a tek. Akadémiának ama haszon fejében, mely a nekem jutott kitüntetés révén magára a tachygraphia ügyére múlhatatlanul háramlani fog.

Minden alkalom, tek. Akadémia, mikor a tachygraphiának lényege a nyilvánosság előtt szóba kerül, egy-egy ütközet a tachygraphia felől még folyvást uralkodó balfogalmakkal. A laikus

nagyközönség ma is csak híréből ismeri a tachygraphiát. Csoda-e, ha félreismeri, s legfőlebb titkos írásnak, agyafűrt rövidítések hal-mazának, csodaszerű kézi ügyesség dolgának, szóval ördögös mesterségnek tartja? Hiszen csak nem régiben volt szó egy fővárosi tekintélyes napilapban valami gyorsíró-zongoráról, s ennek magyarázatául oda volt vetve az az épületes megjegyzés, hogy itt épen úgy az ujjak gyors mozgásán fordul meg a dolog, mint a stenographiánál; holott ellenkezőleg: a stenographusnak, a mikor stenographál, szükségkép nem a keze, hanem az esze mozog sebesen! Tehát van modern ujságíró, a ki — úgy látszik — nem is sejti, hogy manapság a stenographia ép oly *scriptura literalis* (betűírás), mint az, a melyet minden elemi iskolás gyerek tanul, azzal a különbséggel, hogy a stenographia sokkal egyszerűbb jelekre, s a nyelvtan, logika és graphika törvényeire van alapítva, és mint ilyen, a műveltek közírásává lenni öntudatosan és méltán törekszik.

Ha még ennyit sem tudnak a stenographiáról olyan körök, melyektől inkább a stenographia ismertetését várnók, lehetetlen kiváló sülyt nem helyeznem a jelen alkalomra, midőn a legdiszesebb forum előtt lesz szerencsém a legelső magyar tachygraphiával foglalkozni, s egyszersmind ennek kapcsolatát a ma világszerte s nálunk is érvényben levő modern stenographiákkal kimutatni.

Örömet fogok ehhez a feladathoz, tek. Akadémia, mert ezen a téren egy régi jelesünk nevére kell a feledés fátylát levennem, mely mindekkorig méltatlanul borúlt vala reá, s átadnom ezt a nevet a stenographia történetének, a hol őt nem utolsó hely illeti meg.

A stenographia történetírói, köztük a jeles dr. Zeibig és vele mi is magyarokul, 1821-től számítottuk eddig a magyar gyorsírás kezdetét. Akkor jelent meg a Tudományos Gyűjteményben (XI. k. 44—63. l. öt lithogr. táblával) Kovács Imrétől az angol Taylor-rendszer magyarítása.*) Múló kísérlet volt, mely csakhamar el is enyészett. Csupán a történeti érdek óvta meg nevét a feledéstől.

*) «Stenographia vagy a sebes, másképen gyorsírás mestersége.» Itt találkozunk legelőször a «gyorsírás szóval» is a stenographia kifejezésére. Alakilag e szó nem eshetik ugyan kifogás alá, hacsak az euphonia szempontjából nem, de mindenesetre helytelen annyiban, hogy a fogalom-

Ámde az első kezdemény dicsősége jogtalanul fűződött Kovács Imre nevéhez. Jóval korábbi időre kell visszamennünk, hogy a magyar tachygraphia kezdeteit megtaláljuk. És meg fogunk győződni arról, hogy ez a kezdet nem a korabeli mesterkéltségtől, hanem egészen új, eredeti s természetes irányt követett, ugyanazt, melyen évtizedekkel utóbb Gabelsberger és Stolze a modern stenographia mestereivé lettek.

Több, mint száz évvel ezelőtt fogamzott meg egy magyar ifjú elméjében az a gondolat, hogy az akkor divó geometriai rendszerek mellőzésével, a közönséges írás betűiből, a nyelv szabályai-ból és a graphika elveiből indulva ki, a magyar nyelvre alkalmazott, de más nyelvekre is alkalmazható tachygraphiát készítsen, s a mint elkészült vele, másokat is beavasson «szapora írásmódjába».

Igy történt, hogy már a múlt század vége felé, körülbelül 1769—1772 között, Debreczen városa papjainak egyházi beszédeit az első magyar stenographusok: Gáti István és társai szóról-szóra lejegyezték.

Gáti István felől csak igen hiányos életrajzi adataink vannak. Necrologját megírta a Prot. Egyh. és Isk. Lapok 1843-ki évf. 151—152. lapján nt. Berky István ref. lelkész, kiemelve, mint a boldogult iránt való köztisztületnek tanújelét, hogy temetése alkalmával «a római és görög kath. egyházak harangjainak zengése mind a két napon egyesült a ref. egyházakéival». Gáti élete történetének főbb adatait *Danielik*: «Írók» II. k. 92. lap, továbbá «Szatmár-Németi szab. kir. város egyházi és polgári története» *Bartók* Gábortól a 143—144. lapon, végre *Kiss* Kálmán: «A szat-

nak csupán mellékes jegyét emeli ki s ez által nem kevésbé hozzájárult a fenn említett balvélemények táplálásához.

A stenographia lényege a rövidségben áll, melyet főleg a betűk egyszerűségével, összeolvasztásával és bizonyos szabályok szerint egész szóttagok, sőt szók jelölésére, alkalmazásával ér el. És ha már *Plutarch* (Cato minor. cap. 23.) a római tachygraphia jegyeit «σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βραχείαι τύποις πολλῶν γραμμάτων ἔχοντα δύναμιν» — kicsiny és rövid vonásokban sok betű jelentését bírónak — méltán nevezi, mennyivel inkább illik ez a mai stenographiára!

Még legpontosabban fedi tehát a fogalmat a görög «stenographia» (szűk írás) név, a mely mellett az is szól, hogy internationalissá vált; a magyar terminus helyett inkább evvel éljünk, a míg jobbra nem akadunk. V. B.

mári ref. egyházmegye története» 350. 1. és az «Új magyar Athénás» közlik.

A mit ezen kívül tudok Gátiról, ahhoz két szerrel jutottam.

Egyrészt *Tabajdi* Lajos ref. lelkész úr által, ki Szatmáron Gátinak hivatali utódja. Ő közölte velem tudakozódásomra, hogy sikerült előkerítenie a Gáti-család czímerét. E színes festésű családi czímer alatt, mely különben Gáti Istvánnak saját keze munkája s nt. *Berky* István úr ajándékából jelenleg a szatmári ref. gymnasium könyvtárának tulajdona, a következő jegyzés foglaltatik: «Gáti István Máramaros vármegye Táblabírája és Szatmári Prédikátor. Született Mándon ¹⁾ 1749. Április.²⁾ Megholt 1843. esz. Élt LXXXXIV eszten.³⁾ — Tanult: Sályiban, S.-Patakon, Losonczon, Debreczenbe, Bécsbe. — *Paposkodott*: Tamás-Váralján 3, Dabócson ⁴⁾ 1, Huszton 8, Szigeten 20, hol 4 esztendőkre Professoroskodott is. Szatmáron. — *Volt* Esperest Máramarosba 9 eszt. Nemes Vármegye Táblabírája 1800-tól fogva holtig. *Nyert* Jutalmat 2-szer a magyar nyelv műveléseért. *Forgott* sok Ekleisai és polgári kiküldöttségekben.» Az elég csinosan megfestett családi czímer kék mezőben egy korona csücspontjára könyöklő balkezet ábrázol, mely ökolbe szorítva három búzakalászt tart.

A debreczeni collegiumban, Csiky Lajos theol. tanár szíves értesítése szerint Gáti 1769. ápr. 27-kén subscribált. Neve után ez van írva: «Sályiensis, præceptor Szathmár, anno 1772. Professor Pastor Sziget, mox Szathmár. *Vir eruditissimus, magnus philosophus.*» A «Sályiensis» nyilván tévedés, mely onnan eredhet, hogy Gáti Sályiban kezdte iskolázását.

E becses, bár hézagos adatokon kívül újabbakra helyszíni tanulmányok útján tettem szert.

¹⁾ Curialis nemesekből álló község, Szatmár-Németitől mintegy három óra járásnyira. V. B.

²⁾ A mint Danielik és Bartók egybehangzólag vallják: ápril 8-án. V. B.

³⁾ E két évszám a többinél jóval későbbi keletű, fakóbb írású, de szintén a Gáti kezére vall. A LXXXXIV-es számnak három első jegye (LXX) azonban megegyezik a többi szöveggel színére nézve; így tehát Gáti 70 éves korában festette a czímert s azután 10 évről 10 évre még egy-egy X-et toldott az évszámhoz, és élete utolsó évében, mikor már közeli végét érezte, írhatta bele a halál évét s az életkor IV-es számjegyét. V. B.

⁴⁾ Dobolczon. V. B.

A szatmári ref. gymnasium könyvtárosa, Fülöp Áron tanár barátom, ugyanis arról tudósított, hogy az intézeti könyvtár Gáti összes kézíratait, melyek mázsányi rakást tesznek, és azonkívül neve aláírásával s «Medio tutissimus ibo» jelmondatával ellátott arczképét ereklyekép őrzi. Ennek következtében Szatmárra utaztam s ott részint nt. Kiss Sándor úrtól, ki mint fiatal segédlelkész ismerte a boldogultat, részint nt. Berky István úrtól, Gátinak második hivatali utódjától s évek hosszú során át jó ismerősétől, részint magokból a rendelkezésemre bocsátott Gáti-fele kéziratokból számos apró vonást jegyeztem föl, melyek az elhúnytra egy vagy más tekintetben jellemzők.

Születése napját, mely a családi címeren nincs följegyezve, anyakönyvileg szerettem volna megállapítani; ez azonban nem volt lehetséges, mert Mánd község anyakönyve 1749-ből hiányzik. De találtam erre vonatkozólag teljes hitelű följegyzést nt. Berky István úrnál. Ezt ama búcsúztató beszéd szolgáltató, melyet az érdemes ősz pap Gáti halálakor mondott. A kézirat tanúsága megegyező a Danielik és Bartók adatával (ápr. 8.). Új benne az, hogy Gáti első iskoláztatása helyéül a már említett Sályi község után Porcshalma is említendő; továbbá, hogy Szigeten, hol négy évig együtt viselte a professorságot a papi hivatallal, öt éven át, de hivatalon kívül, esperes is volt; hogy Szatmárt 24 évig paposkodott és 13 évet töltött nyugalmazva; hogy halálakor még életben volt gyermekei: Gáti István,*) Eszterházy hg. pápai uradalmában főmérnök, a ref. főiskola helybeli gondnoka, és Gáti Károly, a diósgyőri kamarauradalom főerdésze; hogy halálát hosszas gyöngélkedés előzte meg; és hogy meghalt febr. 17-kén (1843.) sat.

Magyar ember volt Gáti István tetőtől talpig. Német nadrágban nem látta őt soha senki; annak neve «macskanadrág» volt az ő nyelvén. Tudományosságáról, jó ízű humoráról, magas termetéről, mely miatt «nagy Gátinak» nevezték, — ellentétben Gáty András nevű paptársával, a «kis Gátival», ki egy időben néhány évig együtt szolgált vele, mint második pap — mindig begombolt hosszú kabátjáról: «kanczamentéjéről», zengő mély basszusáról és szótagpattogtató beszédéről ismerte Gátit apraja-nagyja Szatmár városának.

*) A Magy. Tud. Akadémia tagja, szintén érdemes író, ki apja föltaláló szellemét is örökölte.

Élete nagyobb része rideg özvegységben telt el. Nejétől bal-
eset fosztotta meg körülbelül 1795 táján; s azóta egész haláláig,
tehát csaknem 50 éven át, hű cselédje, Sarmasági Sára, teljesítette
háza körül a gazdasszony, majd a gondos ápolónő tisztét.

Az öreg úr társaságkedvelő ember volt, leginkább szerette
azonban a könyvek és köztők is kivált a *Locke* műveinek társa-
ságát. Arczképén is, Ország Pál volt kántor és naturalista festő
munkáján, melyről a boldogútnak még élő egykori barátai s jó
ismerősei azt vallják, hogy hű, kezében Locke művével van
ábrázolva.

Gátinak nyomtatásban megjelent főbb munkái: «*Hazaifüi
elmékedés a magyar nyelv dolgában*». 1791. Ezt *Vedres István*nal
együtt írta, s ha nem csalódom, Marczibányi-díjat nyert vele.
«*Második József a mármarosai éhségben*». Pozsony, 1795. (II. kiad.
ugyanott 1797.) Második Józsefet dicsőítő döcögős versek 300
lapon. «*A természet története*». Pozsony, 1795. (II. kiad. ugyanott
1798.) «*A magyar nyelv dialektusai*». Pest, 1820. «*Oratoria, fontos
beszéd tudomány*». Sárospatak, 1828. «*A magyar nyelv természetét
tárgyazo kérdések fejtegetése*». Szintén pályanyertes mű. «*Fattyú
megvilágosodás*» stb.

Jól jegyzi meg róla Bartók: több könyvet írt, mint mások
olvastak.

Nyelve az erőszakos irodalmi reform hatásától ment, sokszor
bárdolatlan, de mindenütt igaz magyar zamatú. Nyelvészeink mel-
tán kezdenek vele foglalkozni.

Kéziratban levő munkái közt van: Aelianus Taktikájának
magyar fordítása, s nem egy vallási tárgyú, többnyire latinul írt
beható értekezés; továbbá: «*A magyar nyelv gyökérszavai*» című,
szintén pályaműnek készült vaskos könyv, mely a népnyelvi ada-
tok bőségénél s a tüzetes szómagyarázatoknál fogva külön tanul-
mányra méltó.

De legnevezetesebb — jóllehet inkább csak mint curiosum —
és legnagyobb terjedelmű ama része kéziratainak, mely a *stegano-
graphiára* («összevont írás»)*, a *pasigraphiára* (egyetemes írás)
meg az *universalis nyelvre* (volapük) vonatkozik.

*) στεφανογραφία tkp. «rejtekes-írás» (στέφανος = elfüdütt, rejtett, tit-
kolt). A szó legelőször Trithemius abbénál kerül elő.

E három feladatot, melyek közül egy is elég lett volna egy emberéletet betölteni, Gáti egyszerre tűzte ki céljául és kísértette meg. Nagy fába vágott, s elébe vágott korának évtizedekkel; a fát azonban, noha nem gyenge karja s fejszéje volt hozzá, egész emberöltőnyi csüggedetlen és lankadatlan munkássággal sem bírta egészen levágni. Újra meg újra hozzáfogott új meg új oldalról; abba is hagyta többször és megpihent rajta elméjével, a nélkül, hogy bármikor befejezettnek tekintette volna munkáját.

Legelső conceptusa 1812-ből való s egy testes folio-kötetre terjed, a melynek címlapján NB. alatt kijelenti Gáti: «Ha meghalok, míg ezen munkát elvégezhetném, minden ehez tartozó Írásaimat Gáti István fiamnak kívánom által adattatni és általa elvégeztetni». Ez alá pedig sokkal később — mint az írás mutatja, néhány évvel halála előtt — a következőt jegyezte: «Ezen munka kidolgozásába Locke vőlt kalauzom, ki *De Intellectu humano* *) mind az Ideákat és azok megszerzéseket, mind a szókat pár nélkül való szorgalmatossággal magyarázta ki.»

Az igazság kedvéért hozzá tehetjük, hogy a kalauzolás érdeme nem az egész műre nézve illeti meg a nagynevű mestert, csupán a második és harmadik részre: a pasigraphiára és a világnyelvre nézve, míg az elsőben, úgynevezett steganographiájában, Gáti egészen a maga lábán jár. És művének ez a része, a melylyel föladatom tüzetesen foglalkozni, tulajdonkép nem is tartozik össze a más kettővel. Viszont az utóbbiak: a pasigraphia meg az universalis lingua olyan szoros kapcsolatban vannak egymással, hogy a kettő voltaképen egy: a látható és a hallható világnyelv, az írásos meg az élőszóbeli volapük.

Hogy ezt Locke philosophiai rendszere alapján, tehát teljesen elütőleg a ma fölkapott kotyvalék volapüktől, mikép kísértette meg Gáti; mennyi komoly készüllettel kezdé, mily nehéz fáradsággal folytatá, s mikép vitte befejezéséhez közel a természeténél fogva meddő munkát: mind erről legjobban tájékoztat az a 48 lapnyi kézírata, melyben mintegy zárkövéül összes idevágó kísérleteinek, elveit és gyakorlati érvényesítések módját rövidre fogva közli.

Már a címe is jellemző: «Pasigraphia és Universalis lingua Rövid Foglalatja, melyet több rendbeli föliántos, negyed és nyol-

*) Értsd: című művében.

czad Rétbe hajtott, kemény táblába foglalt és tábla nélkül való régiebb Munkáiból húzott össze Gáti István Szathmári nyugodalmi Egyházi szolga. 1838-dik utolsó Hónapjába. De 1840. Májusába új vizsgálat alá vevén, úgy raktam össze mint állanak ezen összezsufolt Tsomókban, a láthatatlan Ideákban forgó dolgoknak látható és kimondható caracterei. Melyeknek olvasásokból megítéli az értelmes fő, hol hibáztam hol nem. Azomba ezeknek tökéletességre hajtásokat gyermekeimnek ajánlom.»

Bevezetése így hangzik: «A Mózes előadása szerint a nyelv tsak egy vólt az egész földön a Bábeli zavarodás előtt. Kétség kívül az Irás is. De mint a nyelv, úgy az Irás is megváltozott, szaporodott, mellynek élő bizonyysága az a sok nyelv és irás, melly ma a földön divatkozik, ha talám nem mind bábeli eredetű is. Az olta, szinte 4000 esztendő alatt senki se gondolkodott róla, hogy vagy az eredeti nyelvet és írást kikeresse, vagy ha az lehetetlen, olyan ujj, könnyen megtanulható Írást és Nyelvet gondoljon ki, mellyet a Földnek minden Nemzetei elfogadhassanak, mignem ez előtt mintegy 300 esztendővel Leibnic megpendített, de vénellette magát kikészítésére. Mellyre sok Tudósok felébredtek, próbákat is tettek, mint Wilkinsz ánglus 1668-ban, Berger német 1779-be, Wolke 1797, Sikárd*) franczia 1798, Kalmár magyar a mult század utolsó felében, Réthy mostani századunkban, 1821-ben Universalis Nyelv cím alatt. De közönséges elfogadást egygyik se nyert alább előadandó okok miatt.

Azomba még se voltak ezek haszontalan munkák, mert *a)* köszörülték egymást mind hibájokkal mind elmességekkel, hogy a tökéletességhez közelítsenek; *b)* ily nagy elmetörést kívánó munkájokkal azt mutatták ki, hogy *ilyen közönséges Irás és Nyelv nem tsak hasznos és jó volna az egész emberi Nemzetnek, hanem kikészítése is lehets.* S ez által *c)* ösztön adódik az emberi nemzet javát előmozdítani kívánó Tudósoknak, hogy mind addig törekedjenek, míg nem ennek legjobb módját kitalálják. Ezeknek példájok bírtak engemet is arra, hogy e munkát készíttsem.»

Ezután áttér a pasigraphiára s az universalis nyelvre.

«A pasigraphia — úgy mond — olyan Írásnak neme, melly az emberi Lélekben szunnyadozó Ideákat a tsupa látás által, az

*) Sicard (Roch Ambroise Lucurron abbé) 1742—1822.

Író nyelvének értése nélküli alkalmas legyen felébresztetni, mely ha neves (azaz kimondható) caracterekből állittatik ki, universalis nyelvvé is válhatik. Erre megkivántatik :

I. *Rendbe szedhető neves caractereknek választása.*

II. *Az Ideáknak rendbe szedések.*

III. *A caractereknek az Ideák sokféle változásaihoz szabott változtatások.* Ha e III dolgot jó móddal kitsínálhatjuk, a Pasigraphiát kitaláljuk, úgy az universalis nyelvet is.»

«Az írásbeli caracterek — így folytatja tovább — kétfélék lehetnek tsak.

I-szor *természetesek*, midőn az Ideában forgó dolgoknak képeket mutatják, minemük minden festések és valami látható dolognak formáját mutató betűk, mint A szarufa, C hold ujsága, G sarló, O napgyűrű, P buzgány, T tsákány, U kád, kút, Z kasza sat. De ilyen természetes caractereket kiállítani a láthatatlan dolgokra, minemük a Lelkek, indulatok, gondolat, akarat, erő, tulajdonság sat. nem lehet, sőt láthatóra se mindenre, p. o. a papirosnak, falnak, mezőnek, pálinkának s több e félének jelentésére. Így tehát természetes caractereket nem lehetvén kiállítani minden láthatatlan Ideáinknak jelentésekre, kéntelenek vagyunk nem természetesekhez is nyulni, ha tellyes értelmű Pasigraphiát akarunk kiállítani.»

«II-szor *nem természetes caracterek*, melyek az Ideában forgó dolgoknak képét nem mutatják, minemük az arabiai számok 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9; matematikai jegyek — $+$ $=$ $:$ $\sqrt{}$; a kalandáriumi veres betűk, hold változásait jelentő képek, minden nemzet ábécéje, írásbeli pontozások . : , ; s több e féle, és azok az újabb caracterek, melyeket gondoltak ki a Bevezetésben említett Tudósok Pasigraphiájokra tecczések szerint. De a melynek mindnyájoknak látásokhoz nem levén szerentsém, tsak azokról szöllok, melyek előttem megfordultak.»

Ilyenekül felsorolja és kritikailag szépen ismerteti A) alatt a Kalmár Pasigraphiáját, B) alatt a Sicard-ét és C) alatt a Réthy Universalis Lingváját (3—10. §§.); elmondja, hogy miért nem czélszerű és tökéletes ezek közül egy is; s aztán a 11. §-ban ekkép nyilatkozik :

«A Bevezetésben említett Pasigraphiák közzül nem levén e háromnál többhöz szerentsém, tsak ezen háromból lehetett és kel-

lett a Pasigraphiának és Universalis Lingvának betsét megmérni, és hosszas elmélkedés után meghatározni, mit fogadjak el belőle vagy vessek meg, hogy minden Nemzetek által elfogadható Pasigraphiát állíthassak ki.»

A továbbiak során pedig számot ad ama főbb elvekről, a melyek őt pasigraphiája s universalis nyelve megalkotásában vezérelték.

Caracterei számára — úgy mond — a magyar betűket választotta, nem ugyan a régieket, melyek Erdélyben egy templom oldalán találtattak, nála is megvannak, de igen czifrák (*f* = gy, *⊙* = ly stb.), hanem a keresztyén vallással elfogadott, czifraság nélkül való együgyű (= egyszerű), neves és kimondható deák betűkből formált magyar betűket. Nem azért, mintha ezeket tartaná legtermészeteseknek, hanem *a*) mert Európában minden, Amerikában sok nemzet ismeri és tudja őket, kiknek tudósaik ha voltaképen kimagyarázzák a pasigraphiát az írástudatlanoknak az ő nemzeti nyelvükön, nem csak a pasigraphiával, hanem az universalis nyelvvel is megismerkedtetik az egész nemzetet; *b*) mert a deák abécéjében nem találtatván betűk minden hangejtésre, melylyel a különböző nemzetek élnek (minemük *ö, ü, gy, ly, ny, ty, sz, ts, zs, ds*), ezeket is kipótolták a deák betűkből és tökéletesebbé tették ős eleink a magok elenyészett régi betűik helyébe; *c*) mert mikép minden nemzet abécéinek, úgy ennek is megállapított sora és kimondható neve van; *d*) mert kimondhatók, nevesek lévén, universalis nyelvvé is válhatnak.

A magyar abécze sorát és alakját így állapítja meg: Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Rr, Ss, Tt, Uu, Zz, Jj, Vv; Gy gy, Ly ly, Ny ny, Ty ty, Sz sz, Ts ts, Zs zs (Ds ds); Ö ö, Ü ü. Ezek közül hét *hangos* (magánhangzó): *a e i o u ö ü*, a többi *hangatlan* (mássalhangzó), 17 egyes: *b c d f g h k l m n p r s t z j v*, 7 kettős: *gy ly ny ty sz ts zs*. Mindössze 31 betű, melyekből ki lehet állítani csak 1—2—3 betűs caractert is 8750-et.

Valamint a dolgok, melyekről ideáink vannak, csak kétfélék: lelkek és testek, úgy e betűk is természetökre nézve csak kétfélék: hangosak és hangatlanok. Így hát a *nemesebb hangosok a nemesebb lelkeket, a nemtelenebb hangatlanok a nemtelenebb testeket* jól jelent-

hetik. Ezért Gáti a hangosakat «lelkek», lelki valóságok jelentésére fordítja, és pedig következő módon:

a) mikor *magokban állanak, annál nemesebb, közönségesebb lelket, nagy fajtát*, (genust) jelentenek, *minél előbb állanak a hangosak sorában*;

b) mikor éles vonással (.), mintegy szüzességek elvesztésének jelével «felkontyoltatnak», a nemes léleknek ellenkező vagy legalább különböző nemét jelentik;

c) mikor egy hangatlan ragasztatik hátul hozzájuk egy Syllabába, indulatokat jelentenek, mint a melyekben mind a lelket, mind a testet jelentő betűk egybe olvadtak.

A hangatlanokat, mint magokban ki nem mondhatókat, annál fogva nemtelenebbeket, a több részből álló (nemtelenebb) testek számára foglalta le ilyen rendszabással:

a) Meglelkesíti őket hangosakkal, hogy kimondhatók legyenek. A természetes testek jelentésére a-val, mesterségesekre e-vel, tulajdonságokra i-vel, munkásságokra o-vel, módokra u-vel, particulákra ö-vel.

b) A hangatlanok sorát három kisebb szakaszra osztja, hogy ez által a törzsök nevekből igéket és particulákat, az igékből neveket és particulákat, a particulákból neveket és igéket lehessen formálni; ú. m.

1. b-től m-ig neves caractereket képező pótlékokra, melyek által a törzsök igék és particulák nevekké,

2. n-től v-ig az igei pótlékokra, melyek által a törzsök nevek és particulák igékké,

3. gy-től zs-ig a particulai pótlékokra, melyek által a törzsök nevek és igék particulákká válnak.

Hogy az ily módon szerkesztett caracterek akár a látás, akár a hallás útján fölébreszszék a lélekben szunnyadó ideákat: szükséges volt az ideák rendjét megállapítani s a caracterek sorozatával összeegyeztetni. Erre szolgál a pasigraphiai «lexicon ideale», kapcsolatban a caracterek szótárával. Amaz teljesen a Locke-fele fölosztást követi, az ideákat többé-kevésbbé természetes rangfokozatuk szerint sorozza egymás után, és nyolcz részre oszlik, ú. m. a *lélek*, a *test* — még pedig külön a *természetes*, külön a *mesterséges test* —, a *substantiák tulajdonságai* —, a *cselekedetek és módok* ideáinak, a természeti, polgári és erkölcsi *relativ v. páros* ideáknak

és végre a *particulák* (pronomen, adverbium, conjunctio, præpositio, interjectio) ideáinak lexiconára. Emebben az ideákat jelentő caracterek önállóan, de a dolog természeténél fogva önkényesen vannak, a fentebb vázolt mód szerint, az ideákhoz alkalmazva.

Magától értődik, hogy e caracterek egytől-egyig főnévi természetűek. Functiójuk változtatásainak s egyáltalán használatuk módjával a pasigraphia grammatikája ismertet meg, melyet Gáti egészen kidolgozott, és különböző tárgyú textusokkal is illusztrált. Innen közlöm itt mutatóul a tízparancsolat elejét pasigraphice :

«pofne Izrael! tof sa zugy tóg e tóg, ton togmo böpmornas böpnya
Halljad Izrael! Én vagyok úr tied, isten tied, ki tégedet kihoztalak földéből

Egyiptme, böccéc zúgydame. dób sín emó todmó
Egyiptomnak, házából szolgaságnak. Ne legyenek neked istenek idegenek

bögtofmo.
előttem.

Mikor így a befejezettségnek bizonyos fokát elérte nagy művével, azon volt, hogy az egészet világ elé bocsássa. Önerejéből nem vállalkozhatott reá; pártfogó után nézett. Iratai közt megtaláltam József nádorhoz e tárgyban írt levele conceptusát, mely következőleg szól:

«Fenséges császári királyi Herczeg, Kegyelmes Nádor-Espány! Két munkám van már, mellyek a magyar nyelvnek műveléséért közönséges jutalmat érdemlettek; kettő, mellyeket két császári kir. Herczegek, országunknak Nádor-Espányai, kegyelmesen elfogadni méltóztattak. Az első az úgynevezett «Máramarosi Éhség» mellyben boldog emlékezetű II. József kegyes királyunknak nagy és kegyelmes tetteit hirdetem versekben magyarul, mellyet boldog emlékezetű Leopold Nádor-Espányunk kegyelmesen elfogadott. A második ezen *Steganographia*, mellyben három könyvekben azt adom elő: Tachygraphia nevezet alatt, hogy lehessen a folyó beszédet írással utolérni. A *Pasigraphiába*: mi módon lehessen a nyelvünket nem értő emberekkel tsupa caracterek által értelmesen levelezni. A *Philosophica vagy Universalis nyelven*, bizonyos hangoknak segedelmek által hogy lehessen érteményt azokkal közölni, a kik nyelvünket nem értik.»

«Ezt én cs. kir. Herczegségednek Személyesen felajjánlani, de tsak szóval, szerencsés voltam, midőn 1820. Mart. 23-án a

magyar nyelvre nézve a jutalom osztogatott cs. kir. Herczegség által. Abba még szerencsésebb, hogy cs. kir. Herczegség elfogadni is kegyelmesen méltóztatott. Megnyervén hát én cs. kir. Herczegségednek ezen kegyességét, még szükségesnek ítélem, hogy egy ilyen nagy tárgyú és Herculesi fáradsággal több esztendőök alatt kikészült munkát midőn illy nagy Fejedelemnek bemutatom, újra megvizsgáljam és úgy bocsássam cs. kir. Herczegség színe eleibe. Ezt esztendő lefolyása alatt megtettem. És most bizom hozzá, hogy minekutánna a tudósok meglátandják, *azt fogják ítélni, hogy ezekről még jobban senki sem gondolkodott, és hogy vagy ki van találva, vagy örökre elmarad a tudománynak nagy kárával.*»

«Ha az írásban vagy kivált a Tabellának caractereiben, betűiben hiba vagy homályosság leend: méltóztasson cs. kir. Herczegség kegyelmesen eltérni. A mi ezen sovány vidékünk nem terem *Karatsokat és Falkákat.*»

«Méltóztasson hát cs. kir. Herczegség, a mennyire annyi népekről és tartományokról való fejedelmi gondoskodásának sokasága s terhes volta megengedi, tsak egy kegyes tekintetét vetni egy ilyen az egész emberi nemzetnek hasznát s boldogítását tárgyozó munkára. Mellyről már kezesem is nékem cs. kir. Herczegségednek kegyelmes elfogadása. *Én pedig azon lészek osztán, hogy mentül hamarabb sajtó alá adjam.* Ki midőn esméretes kegyelmébe ajánlanám alázatosan magamat s munkámat és bódog életéért esedezni meg nem szünném, vagyok Szathmáron 1821. Szent-Mihály havának 30-dikán. Cs. kir. Herczegségednek kegyelmébe erősen biza-kodó igen alázatos szolgája G. I. szathmári prédikátor és ns. Máramaros Vármegye táblabírája.»

Úgy látszik, József nádor nem teljesítette a folyamodó kérelmét, mert a kiadás elmaradt.

De azért a jó öreg haláláig sem szűnt meg e fő művén dolgozni. Ebben telt legnagyobb öröme agg korának is; ez volt rideg nyugalmi állapotában mindennapos szellemi kenye-re. Az önérzetes hang daczára, mely föntebbi leveléből szinte kiri, jól ismerte műve gyöngye oldalait és befejezetlen voltát. Szigorú önbíráskodást gyakorolt maga fölött. Álljon itt ennek bizonyosságául egy 1837-ki jegyzete, a melyben így nyilatkozik művéről:

«Ez derék munka, melyet megolvasván ismét 1837. aug. 10-én most ezeket jegyzem meg róla:

I. a *Szaporá írást* még 1820-ban különösen kinyomattam, a Palatinusnak megküldöttem, az itt való tanulók közt számos példát kiosztogattam, kik közül némelyek megtanulván, általa ma is leveleznek egymással. Küldöttem Bányára, Debreczenbe, Kolosvárra feles példákat stb.

II. A közönséges írást (*Pasigraphiát*) majd minden esztendőben újjólag dolgozván 21 esztendőök alatt, ezt találom most is legarányosabbnak, de mégis nem egészen tökéletesen megnyugtatónak, azért

1-ször, mert három nagy tárgyat foglalván magában, nagyra nevededett a munka,

2-szor, mert néhol felesleg valók is az ideákat jelentő szók,

3-szor, mert néhol a szükségesek is kimaradtak,

4-szer, mert a használt magyar szók nem mindenütt vezetnek az Ideáknak lehető legtermészetesebb sorokra.»

Hogy a mű első része, a szapora írás, teljesen független a többitől, bizonyítják magának Gátinak 1837. jún. 6-án kelt s az 1812-ki conceptus táblájának belső lapjára írt következő szavai:

«Ezen Pasigraphiára választottam én, az egész Európába esmeretes deák neves betűket, és azokból formálható legeggyűgyűbb Sillabákat, melyek ha egy betűnél többül állanak, akár összeolvasztra úgy írjunk le, mint az én nyomtatásbais kijött Tachygraphiai betűim, akár külön külön, elválasztra egymástól, mint cselekedtem én is ezen munkámba, mindegy.»

Bizonyítja továbbá az a körülmény, hogy Gáti a szapora írással készen volt már 1769-ben, debreczeni theologus korában, mikor még eszébe sem jutott, hogy pasigraphiát csináljon.

Bizonyítja végre fenn közöltem önbírálatának I. pontja, mely szerint a szapora írást külön közzétette s bizonyos sikerrel terjesztette is.

Mindamellett Gáti az ő tachygraphiáját sohasem választotta külön a pasigraphiától és universalis nyelvtől, de korántsem helyezett rá olyan súlyt, mint ezekre. Pedig csupán vele ért el pozitív eredményt, gyakorlati hasznót. S a mint látni fogjuk, eredetisége is ebben nyilvánul leginkább. Sajnos, hogy a bizonytalan ösvényen bolyongott örömeztobb s az elérhetetlen célra pazarolta java ere-

jét, a helyett, hogy a reá fordított sok évi fáradsággal és elmétöréssel a megtalált helyes úton előbbre haladván, az elérhetőt kereste volna. *)

Szapora írása 1820-ban, mikor már 72 év s egy becsülettel megfutott írói s lelkesi pálya volt a háta mögött, ezen a czímen jelent meg:

«*A' steganographiának I-ső könyve. A' tachygraphia vagy szapora írás módja, melyet mint a' Pasigraphiának, Philosophica vagy Universalis nyelvnek is első vonásait, közre botsát zsengeképpen Gáti István. Pesten, Trattner János Tamás' betűivel 1820.*»

De: habent sua fata libelli. Ez a mű is, sajátságos véletlenből, több mint fél száz éven át, egészen a legutóbbi ideig rejtve maradt a szakemberek előtt, míg végre a múlt esztendőben Schell Antal esperes, Magyarország legbuzgóbb stenographusainak egyike, magán úton rátalált egy hiányos példányára, s beható, szakszerű cikksorozatot tett közzé felőle a «Gyorsírási Lapok» hasábjain. Az ő ismertetése azonban pusztán tapogatózás volt, és nem is

*) Gátinak a pasigraphia kísérletei terén újabban egy magyar utódja is akadt, Kovácsné István, ki a pasigraphiát bármely nyelven olvasható jelekkel (scriptura realis-sal) kívánja megvalósítani. Érdekes művecskéjében, mely magyarul és francziául ily czímen jelent meg: «*Pantographia (Égyetem-es Írás). Irta Kovácsné István. Pantographia (écriture universelle) par Stephen Kovácsné Budapest, Franklin-társulat nyomdája. 1877.*» Gátiról is megemlékezik (8. l.) a szerző azok között, a kik ő előtte a tárgygyal foglalkoztak. «Ugyancsak e század elején» — úgy mond — «egy Gáti István nevű reform. lelkész huszonöt éven át dolgozott folyton oly írásjeleken, a melyeket nyelv- és nemzetiségi különbség nélkül meg lehessen érteni; de ez is belehalt e munkába a nélkül, hogy az eszmét létesíthette volna.» Láttuk, hogy Gáti nem csupán az egyetemes írást tűzte ki czélul, hanem evvel együtt a világnyelvet és a stenographiát is egymaga törekedett megoldani. Jól mondja Kovácsné (a 14. lapon): «Nézetem szerint, mindazok, kik eddigelé egy általános nyelv, vagy általános írás feltalálásában működtek, azon hibába estek, hogy *egyedül* akarták az eszmét létesíteni, pedig az egy ember lelki és testi erejét meghaladó munka és az eszme oly óriási, a mely előbb-utóbb magát a feltalálót is megsemmisíti. Egy embertől teljesen elég, ha egy pantographia módját feltalálja és lehetőségét be tudja bizonyítani. A kivétel többek, egész társulat dolga.» És ha már ez is kétségtelen, akkor csodálva kell meghajolnunk a semmi nehézségtől vissza nem riadó bátorságnak és csüggedést nem ismerő szorgalomnak ama fényes példája előtt, melyet Gáti működése nyújt.

V. B.

lehetett egyéb, minthogy a keze ügyébe akadt példány teljességéből *épen az a rész hiányzott*, mely nélkül a Gáti szapora írásmódjával lehetetlen vala tisztába jönnünk, t. i. *a rendszert illusztráló autographiai nyomású tabella*. Némi keresés után, melyben *Patrubány* Lukács dr. barátom nagy segítségemre volt, nekem sikerült egy helybeli ódonkönyvkereskedőnél Gáti művének teljes példányára szert tennem. Csak ezután jártam végire annak, a mi előbb czélhoz vezetett volna, de a mitől nem reméltem sikert: kopogtatam a Nemzeti Múzeum és az egyetemi könyvtár ajtaján. S íme, Gáti műve mind a két helyen megvan, még pedig tisztább és épebb tabellával az enyémnél, melynek széleiről a régiség egy pár, különben könnyen pótolható szót és betűt már lekoptatott. Az Akadémia könyvtára Gáti művei közül több mással együtt ennek is birtokában van.

Ezennel bemutatom a nevezetes füzetkét. Mindössze 15 nyomtatott lapra terjed. Hozzá egy folio alakú félív van csatolva, mely 40·5 cm. hosszú és 28 cm. széles. *) Ez fölül két sorban közli az ábéczét, azután következnek a betűk összekötései IX csoportra osztva. Lenn a IX. csoport alatt néhány keskeny hasáb két és több mássalhangzón kezdődő s végződő szók és szótagok példáival szolgál.

Gáti tachygraphiájára vonatkozólag hallgassuk meg mindek előtt azokat a rövid magyarázatokat, melyeket a szerzőtől kaphatunk. Mindez igen kevés, mert a füzetke 10 lapon keresztül csak általánosságokban mozog. Elmondja nézeteit — még pedig talpraesetten s jórészt ma is megállhatólag — az írásról, a nyelvről, a tachygraphia czéljáról és módjairól (a «betűk megkisebbitésekről, a betűk jelentéseknek nevelésekről» stb.), de az új szapora írás theoriájának csupán egy-két lapot szentel.

A 11. §-ban ezt mondja:

«Nem lehetvén hát a szapora írást elérni sem a betűknek eddig előadott módja, sem azoknak jelentéseknek nevelésekkel, vagy ha a Tayloréval (9. §. 1. 2.) és a' Tyró Nótaíval elérhető volna is (10. §. 2.), de közönséges bévételt nem nyervén, ezenn hasznos és szükséges Írásnak módjairól gondolkodni egy Tűdös-

*) Az Akadémia költségén itt megjelenő második kiadáshoz mellékelte tabella (I.) valamivel kisebbített, de hű mása eredetijének. V. B.

nak, nem haszontalanság, sőt egy közjót szeretőnek kötelesség. Úgy hogy nem tettem én is fel haszontalan tételt, midőn erről gondolkodtam, mellynek módja ide megyen ki:»

S ezzel áttér az ábécze magyarázatára. (L. I.)

Látni való, hogy ez az ábécze a közönséges írás kis betűinek mérsékelt egyszerűsítésén alapszik. Belölök képezi G. úgy a más-salhangzók, mint a magánhangzók jegyeit czikornyáik, ólaik, kezdő hajszálvonásaik, pontjaik és vesszőik elhagyásával. A hosszú magánhangzókat úgy különbözteti meg a rövidektől, hogy az előbbieknél egy kicsi kezdő hajszálvonást alkalmaz. A kettős jegyű betűket összehúzza, még pedig az *ly* és *ny* hangok a közönséges írásban nekik megfelelő *l* és *n* betűk meg a *j* (II. 1*) kombinációjából, a *gy* és *ty* a *g* és *t* alapjegyéből, az *sz* hasonlókép a közönséges írásnak megfelelőleg az *s* és *z* (II. 2) egybeolvasztásából, a *cs* szintígy *t* + *s*-ből (II. 3), nemkülönben a *zs* *z*+*s*-ből (II. 4) kapják jegyöket.

A jegyek ilyenén egyszerűsítése, összevonása módjára, úgy látszik a római tachygraphiának Tiro előtti korszaka maradványaiként ismert *B*, *D*, *Æ*, *N*, *NB* (*NB*)-fele alakok vezették Gátit. Csakhogy ő nem a nagy betűkre (majuscula), hanem az aprókra (minuscula) vette alkalmazásba ezt az ősrégi írás-elvet és meglepő graphikai ügyességgel mindvégig következetesen keresztül is vitte, mondhatni rendszerré dolgozta ki. Általában föllépésének a stenographia történetére nézve határjelző szerepe abban culminál, hogy ő a legelső, ki elveti a geometriai rendszerű tachygraphiák keresett elveit s a puszta egyenes vonalakból és körszelve nyekből képzett, sokszor graphika-ellenes betűk helyébe a cursiv írás egyszerűsített betűit állítja fel, a magánhangzók kihagyása vagy kipontozása helyett pedig, mely ama rendszerekben uralkodik, a nyelv természetéből és a graphika elveiből folyólag elsőnek juttatja érvényre a jelképi kifejezés módját. Ebben a tekintetben joggal mondhatjuk Gátit Gabelsberger és Stolze előzőjének.

A rokonság és az eltérés, a philologiai motivumok közössége s különbsége mindhármuk között ebben a leglényegesebb pontban tűnik ki leginkább.

*) A római szám az illető tabellára, az arab szám ennek illető helyére utal.

Gátinál a magánhangzó jelképi kifejezésére tisztán és kivétel nélkül a *consonans betűjének alaki módosítása* szolgál. Gabelsbergernél vegyesen uralkodik a *consonans jegyének alaki és helyzeti változtatása*, végre Stolzenál az alaki módosítás helyébe *kizárólag a helyzet által való jelölés* lép.

A nyelvhangok physiologiai természete s grammatikai felosztása, mint látjuk, nem volt irányadó Gátira nézve ábéczéje megalkotásában. Ez a szempont Gabelsbergernél is alárendelt szerepet játszik és háttérbe szorúl a gyakorlati szempontok mellett. De már Stolze határozottan erre igyekezett alapítani ábéczejét. Még jobban kidomborodik ez az irány a modern angol rendszerekben, főleg a Pitman stenographiájában, csakhogy ennek betűi még a hagyományos geometriai vonalakból lévén kombinálva, sokat nyerne ugyan az egyszerűséget tekintve, de másfelől túlságos egyformaságukkal az olvashatóságot nagyon megnehezítik.

Legyen szabad itt a hasonlítás kedvéért szembe állítanom Gáti ábéczejével a Gabelsberger- és Stolze-féleket. (L. IV.)

Jóllehet Gáti a betűk egyszerűsítése dolgában nem ment annyira, mint Gabelsberger vagy Stolze, mindazáltal egyazon alaptól, t. i. a közönséges írás vonalaiból indulva ki mindhárman, természetes, hogy köztök már az ábéczére nézve is szembetűnő a rokonság.

Igy Gáti	b je	s Gab. és St.	b-je,
"	c-je	" "	c-je,
"	d-je	" Gab.	d-je,
"	k-ja	" "	k-ja,
"	l-je	" "	l-je,
"	r-je	" "	r-je,
"	s-je	" St.	s-je,
"	j-je	" " Markovits	j-je,
"	ly-ja	" " "	ly-ja stb. közt. (L. II. 5.)

Ámde ha betűi nem elég egyszerűek is Gabelsberger és Stolze ábéczejéhez képest, van egy pont, a melyben Gáti messzebbre megy mind a két német rendszernél, viszont azonban ugyanakkor nem kevésbé közeledik hozzájuk a betűk egyszerűségére s alakjára nézve. Ugyanis míg Gabelsberger és Stolze, betűik egyszerűségénél fogva, a jelképi jelölést *csupán a magánhangzókra* szoríthatják, Gáti kénytelen azt ábéczéje tesztességéből folyólag *minden oly*

*mássalhangzó*ra is kiterjeszteni, mely szótag végén áll. Rendszerében a betűk nem egyenlő értékűek. Főszóly a *szótagkezdő betűre* van helyezve. Mind a vocalist, mind a consonanst csupán akkor írja ki betű szerint, rendes nagyságukban, ha szótag elején állanak. Az ilyen betűt *Syllaba-vezérnek* nevezi. Ha vocalis a Syllaba-vezér, ebbe a rákövetkező s vele egy szótagot tevő consonansok jegyei mind beleolvadnak; vagyis ezeket Gáti nem betű szerint, nem önállóan írja ki, hanem a rendesnél jóval egyszerűbb mellékjegyekkel, a melyek már részben nagyon is megközelítik egyszerűségére is, alakra is a Gabelsberger és Stolze betűit. (L. II. 6.)

Szintígy jelképi alakot nyernek a Syllaba-vezérhez viszonyítva a szótagzáró consonansok abban az esetben is, ha nem vocalis, hanem consonans a Syllaba-vezér.

Ilyenkor az első betű, a Syllaba-vezér, két functiót teljesít. Először is magába veszi egy, a kezdetén alkalmazott (a hogy Gáti mondja) «rántásoskával» a vocalist, másodszer pedig a vocalishoz tartozó consonansok mellékjeleit a fentebbi mód szerint.

A jelképi kifejezésnek ezt a kettős módját Gáti a 12. §. 3. és 4. p. alatt következőleg magyarázza meg:

«3. Ezeket a meghatározott betűket, akármely szimplexek legyenek is, három részekre osztottam képzelettemmel.

.) *Kezdetre*, hová egy kis rántásoskával, a vocalisok jegyeit nyomtam. (L. II. 7.)

..) *Középre*, hová a Syllabát kezdő két s több consonansoknak részetskéjét nyomtam be. (L. II. 7.)

.:) *Végre*, hová a Syllabát berekesztő hangatlan betűt tettem. (L. II. 7.) A Syllabát kezdő betűt Syllaba-vezérnek, a berekesztőt Syllaba-végnek nevezem.»

«4. A Syllabának minden betűit a Syllaba-vezérbe nyomom, de olyan formán, hogy a kezdőbetű el ne veszesse egészen formáját.»

«Úgy mindazáltal, hogy a vezérbe jövő betűknek is ha csak homájos nyomai is megláttassanak, mégis a Syllaba-vezér nagyobbá ne nevedjen, mint mindezeket a tabellából igen könnyű lesz fölvenni, ezt az egy jegyzést jól és mindenütt megtartván, hogy a Syllaba végbetűi nem mindenkor állanak a magok igaz fekvésekbe, hanem *lábbal felfelé néha, néha jobbra, néha balra, és ellenkezőleg*, úgy a mint a Syllaba vezérnek végső hajlása kívánja. Ezekszerént minden Tachygraphiai betűim nékem egy-egy Sylla-

labák, melyekbe néha egy, néha kettő, három, sőt olykor hat betűk is bé vagynak olvadva».

Hogy a jelképi kifejezés módjának illetén megállapítása nem kis nehézséggel járt Gátira nézve, azt ő maga elismeri egy 1819-diki jegyzetében: «Én megvallom, hogy ezen készítmény több esztendei munkából áll, mert bátor a régieknek összevont írások (Értsd a római tachygraphia Tiro előtti korszaka idézett maradványait: NB, K stb.) útát mutattak is a steganographiára, de *nem könnyű volt kitalálni, mi módon lehessen a sok betűből álló Syllabákat egy betűbe szorítani*; midőn megállapítottam, hogy a Syllabát kezdő betűbe lessz legjobb, *ezer gondot adott, mi módon eshessen meg, hogy a betű mégis ne nevedjen*. Azzal még több bajom volt, hogy a mely karakterek két-három betűvel szép formát mutattak, a 4, 5 betűk összehúzásokra alkalmatlanokká váltak. Könnyen által fogja ezt látni a figyelmes olvasó és próbát tenni kívánó, hogy a felvett principiumoknál fogva más formákba is lehetett volna azoknak nagy részét önteni, a szapora írás kedvéért. *A sorokat megtanítja és mutatja a magyar abécze sora*. Ezzel hát nem sok baj volt.»

E fölöttébb nehéz funkcióját a Syllaba-vezérnek a tabella II., III., V., VI., VIII. és IX. csoportjai mutatják be kimerítő példakon, (L. az I. mell.) és pedig a *nyílt szótagok írásmódjait* az összes magánhangzókkal, de a *zárt szótagokéit*, hol már a kettős jelképi kifejezés módja érvényesül, csupán az *a* hangzóra szorítkozva, mert ezek már önkényt folynak a nyílt szótagokra nézve bemutatott írásmódokból.

Lássuk tehát a magánhangzók jelképi kifejezése módját Gáti szerint és vegyük számba mindenütt a Gabelsberger és Stolze írásmódjait, valahol csak rokonság van köztök és Gáti között.

(a) Gáti az *a* hangzót jelképileg az által fejezi ki, hogy az *előtte levő* consonans jegyét minden módosítás nélkül egyszerűen leírja; itten tehát az úgynevezett «rántásocska» nem fordul elő; pl. ha, ma. (L. II. 8.)

(á) Egy kis hajszálvonás a Syllaba-vezér kezdetén mindig hosszú vocalist, ez esetben tehát *á* hangzót jelent; pl. bá, pá, rá. (L. II. 8.)

Ugyanígy jár el Gáti a zárt szótagok írásában. Az egész különbség az, hogy itt a Syllaba-vezérnek nemcsak eleje, hanem

vége is módosúl a szintén beléolvadó consonansok jegyei miatt; pl. haj, hajt, hajts, hajtsd. (L. II. 10.)

Evvel a móddal, melyet Gáti az *a* hangzó jelképi kifejezésére alkalmaz, rokon a Gabelsberger és Stolze rendszerében a *consonansok közt álló e* hangzó jelölésének módja. Ez ugyanis abban áll, hogy az előtte levő s az utána következő mássalhangzók betűi minden módosítás nélkül egyszerűen egymás mellé írva, jelentik az *e* hangzót; pl. Gab. és St.: lep. (L. II. 11.) Egyébiránt Gabelsberger és Stolze az *a* hangzót szintén jelképileg az *e* módjára, vagyis úgy fejezi ki, hogy az előtte levő s utána következő consonans jegyét minden különösebb módosítás nélkül, pusztán a mélyhangúság jelölésére az egyiknek erősebb árnyékolásával, egyszerűen egymás mellé írják; pl. Gab. és St.: lap. (L. II. 12.) Lényegileg tehát az *a* hangzó jelképi kifejezése tekintetében is megvan az egyezés Gáti és a német rendszerek között.

(*e*) Gátinál az *e* hangzó jele a Syllaba-vezér áthurkolása, mi-
ben symbolice az *e* betű lappang; pl. be, le, de. (L. II. 13.)

(*i*) Egy kis *pont*, vagy *nyomás* a Syllaba-vezér kezdetén Gátinál az *i* hangzót jelenti; pl. di, csi, fi, ti. (L. II. 14.) Gabelsberger az *i* hangzót különböző módon, többi közt Gátival egyezőleg szintén a consonans jegyének *nyomásával* (az úgynevezett *ékezőssal*) fejezi ki; pl. fi, ti. (L. II. 15.)

Stolze is vagy jelképileg fejezi ki az *i* hangzót, vagy betű szerint írja ki, s az *ő i* betűje szintén a pont, mely Gátinál is megvan. Pl. fi, ti. (L. II. 16.)

(*i*) Kezdő hajszálvonás a rövid *i*-féle alakokkal egyesítve, jelenti Gátinál a hosszú *í* hangzót; pl. fi, csí. (L. II. 17.)

(*o*) A szótagkezdő consonans jegyének némi *kigömbölyítése* Gátinál is, Gabelsbergernél is *o* hangzót jelent; pl. go, ho, ko, lo, no. (L. II. 18.)

(*ó*) Ha ez a kigömbölyítés bezárt vonalat képez, akkor hosszú *ó* hangzónak jele; pl. hó, ló, jó, tó. (L. II. 19.)

(*ö*) A kigömbölyítés, egyesítve az *e* hangzónál említett áthurkolással (tehát *o + e*) szolgál az *ö*-nek symbolicus kifejezésére; pl. bö, kö, lö. (L. II. 20.) Gabelsberger az *ö* hangzót szintén az *o* módjára, csakhogy szélesebb kigömbölyítéssel, miben hasonlóképp az *e* hangzó rejlik, fejezi ki; pl. bö, kö, lö. (L. II. 21.)

(*ö*) Hosszabb kezdő vonal és kigömbölyítés *együtt* Gátinál a hosszú *ö* hangzót symbolizálja; pl. bö, kő, lö. (L. II. 22.)

(*u*) Egy kis *ı* betű — mint az *u*-nak első része — a Syllaba-vezér kezdetén Gáti szerint *u* hangzót jelent; pl. bu, fu, csu, bucsu. (L. II. 23.)

(*ú*) Ugyanez kezdő hajszálvonással = hosszú *ú*; pl. bú, fú, búcsú. (L. II. 24.)

Végre a syllaba-vezér elejéhez hozzáírt, bele nem hurkolt kis *e* (vagyis *u* + *e*) Gátinál az *ü* hangzót jelenti; pl. bü, fű, hű. (L. II. 25.) (Ü) Ugyanez a kezdő hajszálvonással = hosszú *ü*; pl. bú, fű, hű. (L. II. 26.)

Az előadottakból kitűnik, hogy a magánhangzók jelképi kifejezése Gátinál habár még nehézkes módon, de következetesen, egységes elvek szerint megy végbe, sokkal inkább, mint akár Gabelsbergernél akár Stolze-nál. Itt azonban különbséget kell tennem az eredeti német rendszerek és magyarításaik között. Mind a gabelsbergeri magyar rendszer, melyet Markovits alkotott meg, mind a stolzei, melyet Fenyvessytől bírnak, nemcsak az eredeti rendszerek elismert legkitűnőbb átültetései, hanem sok szempontból, de főkép a vocalisok jelképezése szempontjából mind a kettő még jelentékeny *haladást* is mutat eredetijéhez képest. Így pl. a gabelsbergeri német rendszerben a szótag végén álló *a* vocalis, ha egyszersmind a szót végzi, önállóan iratik; pl. da, ja. (L. II. 27.) Ellenben Markovits többnyire ilyen nyílt szótagokban is érvényesíti a jelképi kifejezés módját; pl. ma, la. (L. II. 28.) Így Stolze a nyílt szótag végén álló vocalist rendszerben betű szerint kiírja, Fenyvessy pedig többnyire jelképi kifejezést alkalmaz reá; pl. ha, he, hó, hő, hú, hű. (L. II. 29.) De azzal a teljes egyöntetűséggel, mely a vocalisok jelképezése módját tekintve Gátinál uralkodik, az újabb rendszerek egyikében sem találkozunk.

Annyival messzebbre marad Gáti a *mássalhangzók jegyeinek egységes volta* szempontjából Gabelsberger és Stolze, kivált pedig az előbbi mögött. Gátinál a kettős jelképi kifejezés miatt, melyet ő alkalmaz, egy-egy consonansnak 4—6 *mellékjegye* is van, s ez a sokféleség ismét oda vezet, mint ennek az angol rendszereknél említett ellenkezője, a jegyek túlságos egyformasága, t. i. nagy akadályokat gördít a rendszer megtanulása elé.

Ha Gáti, elvetve a kettős jelképi kifejezést, inkább azon lett

volna, hogy abéczejét a lehetőségig egyszerűsítse — mint tették utána Gabelsberger és Stolze — s az így egyszerűsített betűkre alkalmazza a magánhangzók jelképi kifejezésének azt a módját, mely legeredetibb és legsikerültebb egész szapora-írásában: akkor műve nemcsak történeti érdekű marad, hanem közművelődésünk számára élő s ható elemmé válhatik.

Még egy pár figyelemre méltó sajátosságára kell kiterjeszkednem.

Ha zárt szótág végén kettős mássalhangzó áll, azt Gáti csak egyszerűen írja ki, s a kettőzést ponttal jelöli; pl. vas: vass; id: idd, hit: hitt. (L. II. 30.)

Szókezdő mássalhangzó csoportok számára Gáti kombinált jegyekkel él; pl. bra, frax, plat. (L. II. 31.) A mi keveset azonban a tabella erre nézve közöl, csak újmutatásnak tekinthető, hogy miként kell a szapora írást alkalmazni más nyelvekre, vagy a pasigraphiára, melyet Gáti a füzetke címlapján is érint, azon belül is emleget. Ugyanily célból szerepel a tabella I ső rovatabeli magánhangzó-csoportok java része, (mint pl. eu, ue, oő, stb.), valamint a magán- és mássalhangzók összekötéseinek a magyar nyelvben nem divó számos példája, melyeket az egyes rovatokban találhatunk.

Annál a körülménynél fogva, hogy a tabella csupán szótagokat és egytagú szokat közöl, kétség lehet az iránt, mikép járt el Gáti a több tagú szók írásában? Szótagonként írta-e őket, mint az ó-görög stenographia, vagy pedig egyhuzomban, egymással összekapcsolva, mint Gabelsberger és Stolze, s a modern stenographiák egyáltalán? Ha meggondoljuk, milyen nagy súlyt helyez Gáti arra, hogy az írás folyamata félbe ne szakadjon, hogy pl. műve 11. lapján a tachygraphiai betűk nyereségéről szólva így nyilatkozik: «a magyar írásnak pontjait, és vonásait is egy-egy betűnek vehetem, minden pontért félbeszakasztván az írás folyamatját, melyre több idő kell, mint akármely betű vetésére»; ha továbbá számba vesszük, a mit Gáti, kinek szavahihetőségében nincs okunk kételkedni, a 13. lapon saját írásrendszere gyakorlati értékéről mond («ifjú koromban harmad magammal a debreczeni papok prædicationit szórul-szóra leírtam»); végre ha tekintjük a tabella szópéldáit, főképp az ilyeneket: gyújtsd, nyujtsd, rontsd, (L. II. 32.) melyekben az «írás folyamata» kedvéért csaknem szabálytalan össze-

kötések vannak alkalmazva: joggal várhatnók el, hogy Gáti a többi tagú szókat ép úgy összeírta, mint összeírják Gabelsberger és Stolze.

A tabella erről nem világosít föl. Van a már említettem 1812-iki conceptus elején Gátinak három lapnyi kézirata, mely a többi szöveggel érdemileg össze nem függ, s annál 16 évvel korábbi keletű, (1796. márcz. 5.) és néhány szót kivéve, tisztán *tachygraphiai betűkkel írott*. Ez tehát a *legrégibb magyar stenogramm* — ha ugyan szabad annak mondanunk — és egyszersmind mutató a Gáti-féle szapora írás előbbi stádiumából. A különbség közte s a nyomtatásban megjelent tachygraphia közt nem igen érinti az elveket, csupán a betűk alakját. Ugyanaz a jelképi kifejezés módja mint később, de *még kevésbé egyszerű* ábéczére, s e mellett *nagy betűkre* is alkalmazva. Érdeemesnek tartottam az egész megfejteni s mutatóványt közölni belőle. (L. a III. mell.)*)

*) A stenogramm szövege a következő:

«Ha egy olyan szerzetnek mint a zsidó képtelen voltát meg sem lehetne is mutatni, mégis könnyű volna a keresztyénről kibizonnyítani, hogy az merő csalárdság. Maga mondja ezt a szentírás. *a)* Hogy az Isten monddta, hogy ennek a törvénynek örökké valónak kell lenni; *b)* hogy meg kell ölni, a ki hozzá valamit teszen vagy elvesz belőle; *c)* hogy az a tanító is megöletessék, a ki csodákkal akar is valamit a törvényen változtatni. E szerint a zsidó vallást üldöző keresztyén vallás, csalárdság. Az képtelen, hogy egy oly változhatatlan valóság mint az Isten, az úgy gondolt első embernek, Noénak adott törvényét elsőben Faraho idejében Mózes által, azután Tiberius alatt a Jézus által meg engedte volna változtatni. Az Isten megalacsonyítása nélkül azt sem lehet mondani, hogy neki három rendbeli törvényeket adott volna, kivált oly alávaló népnek, mint a zsidóság volt.

De most lássuk a zsidó vallás eredetét, ha származhatott-e Istentől? Ezt a Mózes könyveiből mutatja talám valaki. Ugyde azok nem is a Mózes könyvei.

1. Úgy látszik, hogy Mózesnek kövekre kellett volna mecczeni az ő írásit. De hihető-e, hogy neki kőmecczői voltak volna, a kinek csak szabója, csizmacsinálója stb. sem volt. Hanem az Istennek magának kellett csoda által csak kenyérrel is tartani őket? Hol vett annyi követ? Abba a pusztába?

2. Jos. 8: 32 a van, hogy Mózes öt (áthúzva ez a szó: ötödik) könyvét egy faragatlan oltárra írta. Józsue. De hogy fért egy egész könyv egy oltárra? Az áldozatok véréből hogy maradhatott meg eltörletlen. Nem is képes (Írtsd: nem is képzelhető, képtelen), hogy egy ily oltár, olyan föl-

Kitűnik innen, hogy Gáti — legalább még 1796-ban — nem vonta le principiumainak consequentiáit eléggé. *Többször is* szótagolva ír, nyilván az írás-sor megtartása kedvéért: holott legtöbb-ször semmi sem akadalyozná, hogy az összevonással éljen, s általa nagyobb rövideget érjen el. Csakhogy persze akkor igen gyakran el kellene térnie az írás-sortól; ezt azonban a mai stenographiák nem egyike is megteszi a legkisebb kár nélkül.

Tachygraphiájának az akadémia könyvtárában levő példánya, mely a boríték belső felén, a címlappal átellenben, ezt a Gáti irta ajánlást tünteti föl: «Méltóságos Gróf Teleki József Ö Nagyságának a szerző, 1832 nov. 20.» — egyrészt bizonyoságot tesz a főnnebb előadottak mellett, másrészt új adatokkal szolgál a «szapora írásra» vonatkozólag. Itt ugyanis a *Tabella hátsó lapján* a következőket olvassuk:

«Jegyzés e Tachygraphiára».

«1. Ezelőtt 40 esztendővel már kész volt, és a múlt század utolsó tizedebeli prédikációimat ezen betűkkel irtam Szigeten, mely időben a sebes írókkal győzedelmesen vetélkedtem.»

«2. Hosszas gyakorlásom után ezen formákban megállapodván, itt Szatmáron némely tanuló ifjak megkedvelvén s tanulván, leveleznek egymással még ma is általa. Melyet megfontolván, a munkát kibocsátani elhatároztam, 1820. ki is nyomattam, a syllabákat jelentő betűket kimeccettem, jó barátaimnak elküldözgettem.»

«3. Az olta kitaláltam azt is, mint lehetne két syllabát is egy betűbe olvasztani, melyet toldalékképen hozzá lehetne adni e munkához, ha még egyszer kijőne, a mikor e tachygraphia betűivel való írás még annyival lenne sebesebb vagy hamarább.»

«4. Ámbár mind a pasigraphiának, mind az universalis lingvának látható és kimondható karakterei, ezen tachygraphiai betűk:

dön, melyen a zsidók mint tolvajok csak olyanok voltak, míg ki nem vették a kanáneusokat, megmaradhatott volna.»

E szöveg Bollingbrok lordnak a keresztyén vallás eredetéről írt munkájából való, melyet Gáti német fordítás után magyarra kezd fordítani az említett 1812-ki conceptus elején, s a margón czúfoló jegyzetekkel kísér. A stenogramm egész átírását az illető kötethez csatolva letettem a szatmári ref. gymnasium könyvtárába, hogy esetleg későbbi teljes kiadása-kor felhasználható legyen.

V. B.

de ezek helyett ama kettőben csak az eddig szokásban lévő írásnak és betűknek neveivel élek.»

«5. Ezen össze vont betűk a mennyibe rövidek, szapora írás, a mennyibe láthatók pazigraphiai, a mennyibe kimondhatók universalis lingua karakterei. Úgy, hogy ki ezeket megtanulta, a pazigraphiának felével, a ki a pazigraphiát tudja, az universalis lingvával is készen van.»

«Megtanulások módja: a) kétszer ha ki leírja ezen Tabellát, készen van vele, a tachygraphiával;

b) a pazigraphiával és universalis linguával, ha száz gyökér karaktert és a kevés számú származtatás, ejtegetés, hajtogatás módját és természetes összverakást (Értsd: szórendet. V. B.) megtanulta».

Előre bocsátva, hogy a kézírás Gátié s nyilván ez is 1832. nov. 30-iki keletű, a következő megjegyzéseket fűzöm az érdekes lelethez.

1. Az első pontnak az a része, mely szerint a szapora írás 40 évvel az előtt (1832 előtt) volt volna készen, nincs összhangban a «Tachygraphiával», a hol Gáti maga megmondja, hogy már *ifjú korában* szórúl-szóra leírta a debreczeni papok prédikációit. Tehát már akkor készen kellett lennie szapora írásával. Már pedig debreczeni tartózkodása, mikor csakugyan *ifjú* volt, 1769—1772-re (20—23 éves korára) esik, vagyis nem 40, hanem 60—63 évvel korábbra, mint ez a följegyzés kelt, mely előtt 40 esztendővel Gátinak már 43 év volt a háta megett.

A mi a sebes írókat illeti, kikről itt említést tesz, bizonyára nem stenographusok, hanem csak közönséges betűkkel «sebesen írók» lehettek ők, másképp Gáti bajosan vetélkedhetett volna velök győzedelmesen. De így is érdekes, hogy Gátin és társain kívül is (L. az 5. l.) voltak hazánkban már a múlt század végén oly egyének, kik az élő szó utólérése föladatával, habár primitív módon megpróbálkoztak, sőt a ma évenként meg-megújuló versenyek módjára mérköztek is egymással.

A tachygraphice írt prédikációk közül, fájdalom, egyet se láthattam. Nagy részök — Fülöp Á. közlése szerint — a szatmári ref. anyakönyvtárban leledzik. Ha mind a múlt század utolsó tizedéből valók, miként Gáti kijelentése után föltehetjük, akkor az írás tekintetében újat nem is mondhatnának, mert az időbeli

találkozásnál fogva lényegileg egyezniök kell az 1796-diki stenogrammal.

2. A harmadik pont arról a nevezetes dologról tudósít, hogy Gáti «az oltá», hogy műve megjelent, vagyis 1820 után, mégis tovább fejlesztette az ő tachygraphiáját az egyhúzóban való írás felé, annyira, hogy legalább két-két szótagot egybe tudott olvasztani, össze tudott írni.

Sajnos, ennek a fejlesztésnek módját, illusztráló példák hiányában csak találgatnunk lehet, biztosan meg nem állapíthatjuk.

Gáti elvei szerint, ha elvetjük a sorhoz való merev ragaszkodást és összevonjuk a netán találkozó azonos syllaba-véget és syllaba-vezért, (pl. az-zal. L. III, 33.) egyáltalán akármennyi szótag összeírható a nélkül, hogy az írás olvashatatlanná, vagy csak nehezen olvashatóvá is válnék. (Gáti elveinek ilyenén alkalmazásával mutatom be alább az összehasonlítást közte s Gabelsberger és Stolze között.)

Ez lett volna Gáti tachygraphiája tovább fejlesztésének kétéstől legegyszerűbb és legegyszerűbb módja. S ezzel már az 1796-iki stenogrammban is sokszor találkozunk. Így az első lapon: *adják* (III. 34.), *leli* (III. 35.), *tisz-teletét* (III. 36.), *hiszek* (III. 37.) stb.; a második lapon: *örökké* (III. 38.), *be-löle* (III. 39.), *akar* (III. 40.), *által* (III. 41.), *lehet* (III. 42.), *neki* (III. 43.), *zsi-dóság* (III. 44.), *pusz-tába* (III. 45.), *egész* (III. 46.), *élete* (III. 47.), *ha-lála* (III. 48.), *előtt* (III. 49.), *maga* (III. 50.), *magát* (III. 51.), *őket* (III. 52.), *előbb* (III. 53.), *keleten* (III. 54.) stb.; a harmadik lapon: *lehet, őli* (III. 55.), *szalad* (III. 56.), *való* (III. 57.), *elege-dendő* (III. 58.), *veres* (III. 59.), *által, tolvaj* (III. 60.), *legyen* (III. 61.), *maga, előtt, adása* (III. 62.), *mondja* (III. 63.), *halgat* (III. 64.), *nagjobb* (III. 65.), *születése* (III. 66.), *magát* stb.

De meglehet, hogy Gáti a tovább fejlesztésnek nem ezt a természetes irányát követte, hanem más útra tért. Olyan példa is van, de csak egy — és így lehet tollhiba is — az 1796-diki stenogrammban, a hol Gáti az egyik szótag vég betűjét (vagyis a «syllaba-véget») összeolvasztja a másik reá következő szótag első betűjével (vagyis a «syllaba-vezérrel»); ily módon találjuk írva egy helyt ezt a szót: *avval* (III. 67.). Ime ismét egy más, az előbbinél mechanikusabb, nehezebb, de szintén lehetséges módja

a tovább fejlesztésnek, illetőleg az egyhuzamos írás felé közeledésnek.

Ilyen lehetőség az is, hogy Gáti nem csupán a szótag-végző mássalhangzókat írta volna bele a syllaba-vezérbe, hanem a következő szótag mássalhangzóit is, úgy hogy az első szótagon túl a syllaba-vezér mindig vocalis volt. E szerint az 1820-beli szóképek, — pl. *ál-ta-lam* — (III. 68.), melyekben minden szótag külön áll, később az összeírásnak olyatén módja szerint alakúlhattak volna, milyent az újabb stenographiák is gyakran köyetnek. [Pl. *ált-al-am* (III. 69.)].

De akármelyik úton akadt is Gáti ama feladat megoldására, hogy «mint lehetne két syllabát is egy betűbe olvasztani», azaz egybeírni, már pusztán az a tény, hogy a megoldás, a fejlesztés lehetősége több irányban is fenforog, a rendszer alapelveinek helyességét ekesen bizonyítja.

Fájdalom, arról is hallgat úgy a tabella, mint a füzetke, hogy alkalmazta-e Gáti a *hangzó-illeszkedésből* a stenographia számára kínálkozó nyereséget; vagy élt-e *szó- és ragjelekkel* szapora írásában. Stenogrammja nem bizonyít e mellett. A hangzó-illeszkedés sehol sincs benne hasznosítva. Szójel is csak egy van, jelesül a *Mózes* névre, melyet Gáti *Mos*-nak ír. Pedig Tachygraphiája 7. lapján helyesen emeli ki, hogy a rövidítések olyatén módja, mint *p̄* pro, *ō* non, *n̄* nem, *ḡ* meg, a hol egy betű áll egész szótag helyett alkalmas a közírásra nézve, s nagy kár, hogy «a fő helyekről jobbára kizáródott»; miért ne lett volna tehát alkalmas a szapora írásra? Ime jele annak, hogy Gáti az ő helyes principiumait nem érvényesíti kellőképen.

Hogy a mondottak után Gáti tachygraphiájának 1820 utáni stádiumát, legalább megközelítőleg tüntessem fel összefüggő textuson és lehetővé tegyem a hasonlítást közte s mai legjelesebb stenographiáink közt, legyen szabad egy a képviselőház naplójából vett szöveget bemutatnom Gáti szapora írásával és a Gabelsberger-Markovits meg a Stolze-Fenyvessy-fele stenographiával. (L. az V. mell.)*)

*) A stenogrammok szövege a következő:

«Csak azon kérést vagyok bátor intézni a t. házhoz, hogy a mai jegyzőkönyvben méltóztassék azt is kimondani, hogy az általam bemutatott

Csak egy pillantást kell vetnünk erre a három rendszerre, s már is meggyőződünk, hogy Gáti szapora írásmódja sokkal közelebb áll a közönséges íráshoz, mint a modern stenographiához.

De minden hiányai s fogyatékosága mellett is nagy jelentőséget kell neki tulajdonítanunk a stenographia története szempontjából általában, és magyar szempontból különösen. Látjuk benne az új irányt, mely vele kezdődik. Látjuk az új eszmét, mely itt a korai kezdethez képest még köszörületlen gyémánt módjára jelenik meg, s a mely 14 évvel utóbb Gabelsbergernél már művészileg finomított alakban tűnik elé. S látjuk benne a magyar stenographia figyelemre méltó kezdeményét, a magyar nemzeti szellem alkotó erejének nyomós tanúját.

Természetes, hogy azért a Gáti szapora írásmódja nem elég szapora egy modern gyorsírás czéljaihoz képest. A rövidítésnek ama korlátolt mértékével, a melyet nyújt, a mai legjelesb stenographiák sem győznék az élő szót követni. Azok is már az alsóbb fokon számos külön szó- és ragjelre szorúlnak, magasabb fokon pedig kénytelenek hozzányúlni a nyelv logikája, szóképzése, ragozása és mondatszerkesztése törvényeiből meríthető összes segéd-eszközökhöz, hogy az író kéz a sebes szárnyvalású gondolatot és szót nyomon kísérhesse. Mig pl. a közönséges írás 30 szótagot 400 vonással, vagyis az író kéznek 400 mozdulatával jegyez le, s Gáti szerint ugyanennyi szótag számára körülbelül 150 vonás szükséges, addig erre Markovits vagy Fenyvessy szerint, nem is valami nagyon fokozott rövidítésekkel, 40 vonás elég, tehát a Gátiéhoz képest majdnem négyszerte, a közönséges íráshoz képest pedig tízszerre kevesebb.

Mind a mellett a Gáti szapora írásmódja, mint egészen eredeti, s a graphika szempontjából rendkívül figyelemre méltó, szellemes kísérlet, mely jöllehet csak a betűk egyszerűsítésére, összeolvasztására s a magán- és mássalhangzók jelképi kifejezésére, szóval a szoros értelemben vett betű szerint való írásra szorítkozik, a közönséges írásnál mégis háromszorta nagyobb gyorsaságra képesít, nemcsak szerzőjének válik becsületére s biztosít neki

bevételi és kiadási kimutatásoknak kinyomatása is elrendeltetik, mert a Bécsből érkezett számadások egyenesen a pénzügyi bizottsághoz jönnek, de az általam említett és bemutatott kiadásokat szükséges, hogy minden tag bírja.*

maradandó nevet a stenographia történetében, hol eddig saját hibáján kívül nem foglalhatta el az őt megillető diszes helyet, hanem hazánk súlyát is neveli a művelődésnek ezen a terén, a melyen Magyarország — Fenyvessy és Markovits, meg az ő iskolájok érdeméből — már is a zászlóvivők sorába küzdötte fel magát.

Kegyeletes dolgot cselekednék a tek. Akadémia, ha Gáti művéből új kiadást rendeztetne. Bátorkodom e végre a nevezetes füzetkét, melyhez engem a kedvező véletlen juttatott, a tek. Akadémia könyvtára számára felajánlani.

A'
STEGANOGRAPHIÁNAK
I-ső KÖNYVE.

A'
TACHYGRAPHIA
v a g y
SZAPORA IRÁS
M Ó D J A,

mellyet mint a' Pasigraphiának Philosophica vagy
Universalis nyelvnek is első vonásait, közre botsát
zsengeképpen

G A T I I S T V Á N.

II. KIADÁS.

TACHIGRAPHIA.

BÉVEZETÉS.

1. §.

A' szapora és közönséges Irásra 's nyelvre.

Az Írás, a' nyelvnek, a' nyelv az Ideának Jele, az Idea a' dolognak képe. Ezeknek esmérete Tudomány. Az Irás e' szerint látható, a' nyelv hallható Idea. Ezeknél fogva az Irás és nyelv a' Tudományoknak kúltsa, 's igen szükséges eszköze. — Igyekeztek is ezt mindeniket kimivelni az emberek, de még sem vitték egészszenn a' tökéletességre. A' szapora Irás, Philosophusi, és közönséges nyelvnek kitalálása még hátra van, pedig mindenikre nagy szükség volna. Ezeknek ki keresése lészen e' munkának Tárnya.

2. §.

1. Az Irásról.

Az Irás betűkből megyen ki *a*) A' betűk a' nyelv mozgásának jelei, mellyek mint hogy nem sokak, a' betű se sok egy Nemzetnél is, ezek hangosok és hangatlanok, mellyeknek öszve egyelítésekből, elrakásokból, válnak látható syllabák, ezekből látható szók, minden Nemzeteknél számtalanok.

b) Tettzés szerint való Characterek, a' Nemzeteknek azokbann való megegyezésekből. Látván, hogy millio szókat formálhatnak, és azoknak különkülön jeleket tsinálni képtelen volna: a' nyelvmozdulásra figyelmeztek, és ezenn mozgulásoknak, 's változásoknak tsináltak jeleket.

c) Nints természetes sorok, de tsakugyan már ma bizonyos rendet szabtak azoknak minden Nemzetek.

d) Felséges találmány, melly által a' távollevőkkel is beszélhetünk, és az elmúlt dolgok emlékezetét, örökre fenn tarthatjuk.

3. §.

Ki találta fel legelőször Kádmus e' mint Plinius írja, vagy Mercurius mint Gellius, vagy Móses, vagy Ádám, mint a' 'Sidók és Keresztyének vélik bizonytalan, és vizgálni a' Historikusok dolga, annyi bizonyos, hogy a' különböző Nemzetek betűit, különböző emberek találták. Igen sokra egy Nemzet betűi sem mennek, mert a' nyelvnek sokféle mozdulási nintsenek, mellyeknek jelei. (*2. b)* A' Magyarok 32. számlálnak, mellyekből annyi szót formálnak, a' mennyit akarnak. — A' magyar Írásnál tökéletesebb nints.

a) A' nyelv minden mozdulásira vagyron betűje.

b) Vocálissai

c) ezeknek accentusai.

2. A' Nyelvről.

A' nyelv halható szókból, a' szók halható értelmes hangokból mennek ki, ez is

a) Tettzés szerént való hangokból, szavakból mégyen ki, a' különböző Nemzeteknél különböző módon.

b) Az ember idejével egy idejűnek láttzik lenni.

c) A' természet ösztönözte az embereket, a' szókra, és a' nyelveknek ki tsinálására, midőn tapasztalás után szerzett Ideájokat, igyekeztek másokkal is közleni.

d) Az első szók, a' hangot adó dolgok hangjából formáltattak, mint szuszogás, dörgés, tsiripolás, kukorékolás, nyögés etc. azután másfélék is választattak.

e) Minden nyelvek rendetlenek, és nem egyéb Bábeli zavarodásnál, mint a' nyelveknek szavaiból, hajtogatásiból, ezerféle kifogásokat szenvedő, Grammatikai, Syntactikai regulákból ki tettzik.

5. §.

Akármi hijjánosok, 's rendetlenek légyenek is az Írás, és nyelv, tsakugyan általok a' láthatatlan Ideákat, közölhetik az

emberek egymással. Sőt az Írás segedelmével, a' távol valókkal, ha egymás írását, és nyelvét értik.

6. §.

Mivel pedig mind az Írás, mind a' nyelv, annyiféle a földgolyóbisán, a' mennyi a' Nemzet. Azomba egy Nemzet írásával 's betűivel sem lehet a' folyó beszédet le írni, sem egy Nemzet Írásából, és nyelvéből minden más Nemzet Írását, nyelvét érteni, sőt ezenfelül a' sok rendetlenség miatt, akármely nyelvet is megtanulni igen nehéz, mindeniket pedig lehetetlen is: ezeknek orvoslásokról-is gondolkodtak már a' Tudósok mindenikről, u. m. A' Tachigraphiáról, Pasigraphiáról, Philosophica Lingváról vagy közönségesről.

I. KÖNYV.

A' Tachigraphiáról szapora Írásról.

7. §.

Szapora Írás volna az, mellyel a' folyó beszédet utól érhetnénk, erre nagy szükségünk volna az életben, kivált pedig az Oskolákban. De ezt elérni egy Nemzet betűivel sem lehet, mint a' tapasztalás bizonyította.

a) Mert sebesebb a' nyelvnek gyorsasága, mint az író kézé.

b) Mert a' betűk több részekből, és vonásokból mennek ki, mint a' nyelvnek egy észre is alig vehető mozdulása.

c) Mert csak egy Syllaba is több betűkből megyen ki mellynek hangját a' nyelv egy actussal végzi el.

8. §.

A' szapora Írás módjáról.

Kétféleképpen lehet a' szapora Írást, közelíteni, vagy el érni.

A) A' Betűk megkisebbitésével, rövidítésével.

B) A' Betűk jelentéseknek, megnevelésekkel.

9. §.

A) A' Betük megkissebbítésekről.

Lehet a' Betűket megkissebbíteni, és így az Írást rövidíteni.
1. az eddig való betűknek változtatásaival.

a) Az apró betűk Írásával, de így összevetvén homájosokká lesznek. b) A' tzikornyáknak ki hagyásával, így szépségekből vesztenek. c) A' pontoknak accentusoknak hagyásával, így értelmek lenne kétséges *bab* báb. d) Kereszt vonásoknak kihagyásokkal, de így jelentések hibázna, az *f. j'é* vólna. e) Az öreg betűk helyet, az aprókkal való éléssel, így világosságokból vesztené. f) A' kettősöknek diphtongusoknak; egyre való huzásával, így az Orthographia hibázna, még sem lenne Tachigraphia.

2. *Együgyűb betűknek ki állításával is*, kivált olyakkal, melyek egymásból fojónak. — Illyeneket állított elő Taylor, olyan formákban, hogy minden szükségtelen vonások nélkül össze ragasztódhassanak, melyekből ide tések némelyeket, melyeket a' Typographiai kész betűkkel is ki lehet nyomni: ∞ b; 1 d; l f; J, a, g; q h; ∞ k; ∞ m; ∞ n; — s; ∞ t; 's a' t. Dantzer Kapitány a' Deákra fordítója (mert Anglus találmány) azt írja, hogy a Parlamentumba, szóról szóra le írták már a vetélkedő beszédeket ezeknek segedelmekkel. Nemis lehetetlen, mivel egymással úgy össze ragasztható, hogy a' penna haszontalanul sohol sem mozog. Kár, hogy össze ragasztva szép Írást nem lehet vele tenni. A' még nagyobb, hogy a' közbe jövő Vocalisokat kihagyja az előljövőket tsak egy ponttal teszi ki. 's az által az esmeretlen szókat, a' tulajdon neveket, bizonytalan kimondásuakká teszi.

10. §.

B) A' Betük jelentéseknek nevelésekről.

Háromféleképpen lehet a' betűk jelentését nevelni.

1. *Hogy egész Syllabát jelentsenek.* Ez legrégibb legközönségesebb módja, melyet közönségesen össze vont Írásnak neveznek, mint \bar{p} pro; \bar{o} non; \bar{n} nem, \bar{g} meg, 's a' t. Ez a' 10. 11. 12dik Századnak módja, az Oskolákban ma is meg van, bátor már a' fő helyekről jobbra ki záródott. Nagy kár benne.

a) Hogy minden bizonyos principium nélkül való módja az Írásnak, a' honnan a' mennyi az Oskola, annyiféle az öszve vonásnak módja is. Némellyeknek a' \overline{p} *pro t*, másnak *prae t* tészen, annál fogva az Írás érthetlenné leszzen.

b) Hogy nyereség sints benne mindenütt, mivel valamely betű ha elmarad, annak jeléül bizonyos vonásnak kell jőni hozzá, annak jelentésére, hogy ott elmaradt valami, a' mely pedig többől megy ki, mint az elmaradott betű p. o. *dicir* több mint ez: *dicitur* mert itt folyvást írom az *ut* amott pedig fel kell a' kezem kapni, hogy felül vonást tehessek. Tsakugyan nints ez a' mód minden nyereség nélkül, ha szinte az Oskolákonn kívül, és idő múlva olvashatatlaná lesz is. Élnek is vele a' szapora Írásra, tsakugyan nem lehet elérni evel is a' tzélt tökéletesen.

2. *Hogy egész szókát, és dolgokat jelentsenek a' Karakterek.* Erről is gondoskodtak már az emberek, nevezetesen

a) *Tyró a Cicero szabadossáé.* Gondolt ő ki 5000 külömbkülömbféle Caractereket, a' szóknak, és dolgoknak jelentésekre p. o. W. világ. M. mód, 7. idő, X. Király, qs. öt, C szív, ~ nem, V. mint. Lásd Mabiloniust de re dipl. Lro. VI.

Ezeknek segedelmekkel írta ő le a' Cicero beszédit. Tsak az a kár benne, hogy a Karakterek sokak, egymásból nem folyók, tanulások le rajzolások, a' szókra, és dolgokra való szabások analogia nélkül valók, azért is nagy munkát fáradságot, és elmét vagy egész életet kívánók a' megtanulásra, 's éppen ezekért mentek is ki a' szokásból. Tsak is a Deák nyelvhez vólt szabva.

b) *A' szóknak első betűi,* minéműekkel tellyesek a' régi, 's mostani pénzek is, oszlopok, homlok írások, béllyegek, apróságokon, gyűrűn, késen, kalanon, etc. való betűk, mellyeket lehet látni a' Paris Pápai Dictionáriumának a' végén a Deák nyelvre bővön. De a' mellyek, minthogy egy betűvel az egész szót jelentik, rövidek ugyan, de bizonytalan értelmet adnak, mint a' Mátyás Király Doctorának M. M. M. M. mellyel ezt akarta jelenteni Mathias Mense Martio Morietur. Mátyás pedig így magyarázta Medice Mentiris Male Morieris. Így a Pápa Palotáia kapuja felibe írott ezen betűket M. C. C. C. L. X. Sperone így magyarázta: Multi Coeci Cardinales Crearunt Leonem Decimum. Item, a' Crucifixus felibe írt I. N. R. I. Insula negatur Rátzkeviensis Jesuitis. Ezen az úton hát ha szapora is de érthetetlen vólna.

c) *A' különböző Tudósóknak Jegyeik* mind a' Matematikusoknak = egyenlőség — hijjánosság + többség 1. egy. 4. négy $\sqrt{\quad}$ gyökér \square négyszeg. Az Astronomusoknál \odot nap, \textcircled{c} hóld, a' Chemikusoknál, Patikárusoknál v. bor 's a' t. Mellyek mint rövidek a szapora írásra hasznosok, de nem elégségesek, mivel minden Ideákra nintsenek ily betűi, hanem csak igen kevésre. Ide valók lehetnének.

d) *A' Kalmár György Jegyei is* in specimine Clavis Lingvae Philosophicae. Ezek nem a szapora, hanem az Universalis Írásra gondoltattak ugyan ki, de a' szapora Írásra is nem vólnának rosszak, minthogy rövid betűvel egész szókat jelentenek p. o. r Írás, \curvearrowright Ég, \cup tenger, t. idő 's a' t. Erről többet majd a Pasigraphiába. Talám ide lehetne még számlálni.

e) *A Khinai betűket is*, mellyek mindenkor egy egész szót és dolgot téstnek. Ezekről a' Missiónárius Atyák sokat beszélnek, de nékem szerentsém, minden szorgalmatosságom után se lehetett csak egyet is látnom közzülnök. Ha együgyük a' betük, azomba a' szók hoszszak, a' szapora Írásra nem volnának alkalmatlanok. De mivel nem csak azért, hogy az Uralkodók gustusokhoz képeest gyakran változnak, hanem kívált azért hogy 80. ezerre reá megyen a' számok nem lehet könnyen bé vehető és használható.

3. *Hogy egész ki mondásokat Sententziákat* jelentsenek. Ez a' módja sints az Írásnak példa nélkül. A' számok magokba rövid Írások, és a' különböző formájok különkülön azt jelenti a' 9-ig mennyi eggyek vagynak benne, öszve rakva egyelítve, elválasztva, kihúzva, sokszorozva, elosztva, olly rövid írások, hogy háromszor is lehet írni míg egyszer ki magyarázódik. A' Kóták az ő formájokkal, farkokkal, vonásokkal, öszvekötésekkel, pauzájukkal, olly rövid írások, mellyek sokat jelentenek, mint illyen a' Sikárd jele 7 a' beszédben forgó dolognak munkálkodását L a' beszédben forgó dolognak munkálkodástól való meg szűnése. Vagynak e' féle betűk vagy jelek a' Kalmár Clavisában is, mellyek egész Sententiát jelentenek. Már a' betűk jelentéseeknek ez a' nevelése legalkalmatosabb vólna a' szapora Írásra, ha képes*) vólna minden Sententiának jelentésére illyen Caractereket választani, azokat

*) Értsd: lehetséges.

megtanálni megtartani. De mivel ez lehetetlen: erről a' módjáról a' szapora írásnak, még nem is gondolkodott senki tudtomra.

11. §.

Nem lehetvén hát a' szapora Írást el érni sem a' betűknek eddig elő adott módja, sem azoknak jelentéseknek nevelésekkel, vagy ha a' Tayloréval (9. §. 1. 2.) és a' Tyró nótáival elérhető volna is (10. §. 2.) de közönséges bé vételt nem nyervén, ezenn hasznos és szükséges Írásnak módjáról gondolkodni egy Túdósnak, nem haszontalanság, sőt egy köz jót szeretőnek kötelesség. Úgy hogy nem tettem én is fel haszontalan tzel, midőn erről gondolkodtam, mellynek módja ide mégyen ki.

12. §.

Minden Magyar, és Deák Syllabákat, egy betűbe szorítottam. Így az én szapora Írásomnak módja össze vont írás, mellyen minden Syllabát akármennyi betűből álljon egy betűre szorítok.

1. Melly végre választottam a' Magyar és Deák betűket a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, z, j, v, gy, ly, ny, ty, sz, ts, zs, ds, ö, ü. Nem azért mintha ezeket vagy legeggyűzőbbeknek, vagy legszebbeknek, vagy annyival inkább leghatósabban tartanám; hanem azért,

a) Mert legesméretesebbek a' földnek golyóbisán. Legalább Európában alig van egy Írás tudó ki ezeket nem esmerné, avagy csak nagyobb részét. Újj tanulás hát erre nem kell.

b) Mert elég rövidek is, szépek is, egyűgyűk is.

c) Mert a hangok és Syllabáknak ejtéseknek minden módját ki lehet általok tenni, még az idegen Nemzetekét is.

d) Mert tudtomra minden más Nemzetek betűinél több még se sok. Legtöbb Syllabákat lehet hát bellőlők formálni. Ezen betűkből ki hagytam a' deák *qt* mert a' magyar k. kipotolja *kv.* vel az *xet* mert a' *k*sel ki lehet pótolni, az *yt* mert csak *i,* a' magyar kettős *tz* vagy *ezt* mert az egyes *c.* csak azt teszi azomba rövidebb.

2. A' többes betűket, mint *gy, ly, ny.* etc. előre össze húztam, simplicáltam.

3. Ezeket a' meghatározott betűket, akármely simplexek legyenek is három részekre osztottam képzeletem.

.) *Kezdetre* hová egy kis rántásotskával, a' vocalisok jegyeit nyomtam.

..) *Középre* hová a' Syllabát kezdő két, 's több Consonán-soknak részetskáját nyomtam bé.

.:) *Végre* hová a Syllabát bérekesztő hangatlan betűt tettem. — A Syllabát kezdő betűt *Syllaba vezérnek*, a' bé rekesztőt *Syllaba végnek* nevezem.

4. A' Syllabának minden betűit a Syllaba vezérbe nyomom, de olyan formán, hogy a kezdő betű elne veszesse egészen formáját. Úgy mindazáltal, hogy a' vezérbe jövő betűknek is ha tsak homájos nyomai is meglátassanak még is a Syllaba vezér nagyobbá ne nevedjen, mint mind ezeket a' tabellából igen könnyű lesz felvenni, ezt az egy jegyzést jól és mindenütt megtartván, hogy a' Syllaba vég betűi nem mindenkor állanak a' magok igaz fekvésekbe, hanem lábbal felfelé néha, néha jobbra, néha balra, és ellenkezőleg, úgy a' mint a' Syllaba vezérnek végső hajlása kívánja. Ezekszerént minden Tachygraphiai betűim nékem egy egy Syllabák, melyekbe néha egy, néha kettő három, sőt olykor hat betű is bé vagynak olvadva.

5. Charactereknek az apró betűket választottam, mert az öregeknél rövidebbek.

13. §.

A' Tachigraphiai betűk nyereségéről.

Mivel már az én sokszori felszámlálásom szerént, egyre-másra vévén minden Syllabára mégyn három és fél betű, ha pedig a' magyar Írásnak, vagy betűknek pontjait is, és vonásait egy egy betűnek veszem (vehetem pedig az Írás sebességére nézve, minden pontért félbe szakasztván az Írás fojamatját, melyre több idő kell mint akármely betű vetésre) négynél is több. Így hát bátran mondhatom, hogy minden Steganographiai írásom tsak egy harmad része az eddig való Írásomnak ehezképpest háromszorra sebessen haladok ezeknek segedelmekkel ha olly promptitudóra teszek szert, mint az eddig valóba. — Már a' tapasztalás ki bizonyította azt nékem ifjú koromba, hogy harmad magammal a' Debretzeni Papoknak prédikációjokat szóról szóra le írtam, megosztván magunk közt, melyikönk mitsoda tzikellyeket írjon a' hallott beszédből.

De kézzel is fogható igasság ez, hogy rövidebb írás ez *b.* mint ez *ab.* Lásd a Tabellát. Ezenkívül az 1. 2. 3. betűből álló Tabellának betűi 871. melyet az eddig való Írás módja szerint 4799. betűkkel kellene le írni.

14. §.

A' Tachigraphia ellen való nehézségek.

Illyen kézzel fogható lévén azért ezen Írás módjának haszna és az eddig valónál háromszorta való sebessége úgy tetszik hogy kész volna ezt e' világ elfogadni ha némelly nehézségekkel és kifogásokkal nem lehetne terhelni.

1. *Nehézség* hogy ezt is tanulni kellene, mint az oda fellyebb megvettetteket. — Ez igaz, mert a' ki már megszokta az eddig való Írásnak módját, örömelebb megyen a' pennája a' szokott útonn, egymás mellé téven a' Syllaba betűit, nem pedig belé olvasztván a' Syllaba vezérbe. Egyéberánt pedig a' betűket különbennnis tudja az Írás tudó, és a beolvasztásnak módját, magától is könnyen viheti, a principiumnak felvétele után. A' Tabellának egyszeri gondos megolvasása után megtanulja, egyszeri leírásával megszólja.*) És könnyen által fogja akárki látni, hogy több munkát nem kíván, mint egy újj nyelv betűinek megtanulása, mégis ezeket megtanulni nem sajnáljuk a' nyelv kedvéért.

2. Rendetlenség van a' betűk Syllabába való bé olvasztásába. A' hangatlan betűkbe, vagy hangatlanon kezdődő Syllabákba mindenütt az első rántás a' hang jele, holott a' kimondáskor utánna kell hangzani. — Es is igaz mert ezeket nem lehetett a vezér Consonánsba különbben bé nyomni mivel a betű közepébe, a két Consonansonson kezdődőnek másodikát, a' végébe a vég betűt kellett bé nyomni (11. §. 3.) De nem nagy nehézség ez azért.

a) Mert azok a' hangjelek nem betűk, hanem csak jelek arra, hogy vocalis jő beléjük. Egyéberánt bátor tsakugyan többnyire azoknak a' Vocalisoknak részei mellyekkel kellene hangzani az eddig való Írásnak módja szerint: de azok lehettek volna akár alatta, akár felette, akár utánna a' hangatlanoknak, lettek is volna ha a' szapora Írásnak hátrálására nem lettek volna. A' szaporaság

*) Ez nyilván sajtóhiba e h.: megszokja.

kedvéért hát a' kezdetbe nyomódtak, a hol külömbenn is meg kell fordulni a' penna órának.

b) Nemis ujjság az hogy vocalisok nélkül írjanak a' Nemzetek, a' 'Sidónak, Arabsnak nints, tsak pontozással jelenti ki, a' Taylor Tachygraphiája is ritkán él vocalissal. Itt ezek a' jelek annál tökéletesebek hogy tsakugyan a' szokott hangosoknak részei.

3. *Hijjános a' Tabella* is nintsenek benne le rajzolva minden Syllabák, nevezetesen

az *e o u ö* üvel járó Syllabák ki maradnak. Ez is igaz, még se hijjános a' Tabella, mert miképpen jöjjenek a' hangok *) a' hangatlanokba, az I. II. III-dik Szakaszok megmutatják lefelé menve. Itt megtanulván egyszer, miként jöjjenek a' Consonansokba, nem vólt szükség a három betűjű Syllabákat is egyenként elő adni, mivel a' végző betűk vocalisra nézve semmi változást nem tsinálnak a' Syllaba vezér betűnn.

15. §.

Ezen Írás megtanulása valójába nem nehéz egy magyar, és deák Írást értő, 's tudó embernek. Melly fáradtságot, a' ki ilyen nagy hasznú dologért tenni sajnál: szükség, hogy minden újjat megvessen, bár akármi haszos iegyén is.

A' Tachygraphiának

V É G E.

*) Ez is sajtóhiba lesz e h.: hangosok = vocalisok.

Steganographia

vagy

Öszvevontírás Betűi

Régiak á é í ö ó u ú ő ő ü ü
Újakk a e e i i o o u u o o a a

II

aa ae ai ao au aö aü
a a a a a a a
a e e o l l e l e
b b b b b b b
o o o o o o o
u u u u u u u
o o o o o o o
a a a a a a a

III

ba ba be bi bi bo bi bu bi bo bu bu
b b b b b b b b b b b b b
c c c c c c c c c c c c c
d d d d d d d d d d d d d
f f f f f f f f f f f f f
g g g g g g g g g g g g g
h h h h h h h h h h h h h
l l l l l l l l l l l l l
l l l l l l l l l l l l l
m m m m m m m m m m m m m
n n n n n n n n n n n n n
p p p p p p p p p p p p p
r r r r r r r r r r r r r
s s s s s s s s s s s s s
t t t t t t t t t t t t t
z z z z z z z z z z z z z
j j j j j j j j j j j j j
v v v v v v v v v v v v v

III

g g g g g g g g g g g g g
h h h h h h h h h h h h h
t t t t t t t t t t t t t
n n n n n n n n n n n n n
z z z z z z z z z z z z z
t t t t t t t t t t t t t
z z z z z z z z z z z z z

b c d f g h l l m n p r s t z j v
b c d f g h l l m n p r s t z j v

IV

ab ac ad af ag ah ak al am an ap ar as at az ay av
a a a a a a a a a a a a a
c c c c c c c c c c c c c
b b b b b b b b b b b b b
a a a a a a a a a a a a a
u u u u u u u u u u u u u
a a a a a a a a a a a a a
u u u u u u u u u u u u u

V

bab bac bad haf bag bah bal bam ban bap bar bus bat baz bay bur
b b b b b b b b b b b b b
c c c c c c c c c c c c c
d d d d d d d d d d d d d
f f f f f f f f f f f f f
g g g g g g g g g g g g g
h h h h h h h h h h h h h
l l l l l l l l l l l l l
l l l l l l l l l l l l l
m m m m m m m m m m m m m
n n n n n n n n n n n n n
p p p p p p p p p p p p p
r r r r r r r r r r r r r
s s s s s s s s s s s s s
t t t t t t t t t t t t t
z z z z z z z z z z z z z
j j j j j j j j j j j j j
v v v v v v v v v v v v v

VI

g g g g g g g g g g g g g
h h h h h h h h h h h h h
t t t t t t t t t t t t t
n n n n n n n n n n n n n
z z z z z z z z z z z z z
t t t t t t t t t t t t t
z z z z z z z z z z z z z

gylymyty sz ts zs
g y r e s z

VIII

agy aly any aty afz als azs
a y a a a a a
b b b b b b b
c c c c c c c
d d d d d d d
u u u u u u u
o o o o o o o
a a a a a a a

VIII

bgy bly byy byy bzf bz s
b b b b b b b
c c c c c c c
d d d d d d d
f f f f f f f
g g g g g g g
h h h h h h h
l l l l l l l
l l l l l l l
m m m m m m m
n n n n n n n
p p p p p p p
r r r r r r r
s s s s s s s
t t t t t t t
z z z z z z z
j j j j j j j
v v v v v v v

IX

g g g g g g g
h h h h h h h
t t t t t t t
n n n n n n n
z z z z z z z
t t t t t t t
z z z z z z z

Toldalék és Példák

2 Consonánsion végződők

abb Ab, abel Ab, abt Ab, aby Ab, aly A, alt Q, anl A, arc A, art A
hacc b, baed b, baet b, bag b, badit b, balit b, bank b, bare b, bazit b
caff C, cafil C, cast C, caff C, cault C, calt C, canl C, care C, cauzt C
daggy D, dagyl D, dagi D, dagj D, dadi D, dalt D, dank D, durr D, dazt D
garr G, garl G, gart G, garj G, gadt G, galt G, gant G, garr G, garz G
vasp V, vafil V, vafit V, vafj V, vadit V, valt V, vanl V, vare V, varz V

3 ba végz.

abfz Ab, abts Ab
caffz A, caffs C
daffz D, datts D
faffz F, fatts F
gaffz G, gatts G

4 be végz.

gyyftf, nygyftf
gy, gy
fzantf, fctf
fz, fz
banyf, b
tartyf, rontf
l, r

2^{vel} 3^{al} kezdődők

bra b, ora C
fra f, fla f
bla b, gla G
gna g, gna G
pla p, pra P
fla f, fra f

II.

1. $n+j = \text{re}$ 2. $s+z = \text{z}$ 3. $t+s = \text{8}$

4. $z+s = \text{z}$

5. Gát:..... b Gabelsberger és Stolne:..... c

" c " c

" d " c

" e " c

" f " c

" g " c

" h " c

" i " c

" j " c

" k " c

6. " mellékjegyei: $\text{b} = \text{b} \text{ } \sigma$ $\text{c} = \text{c}$

$\text{f} = \text{f}$ (a syllaba-vevő haloldalon, pl. $\text{d} = \text{d} \text{ } \sigma$)

Gab. $\text{f} = \text{f}$, $\text{h} = \text{h}$, $\text{c} = \text{c}$ [Gab. c], $\text{t} = \text{t}$ [Gab. t],

$\text{m} = \text{m}$ 33, $\text{n} = \text{n}$ [Gab. n], $\text{r} = \text{r}$ [Gab. r], $\text{s} = \text{s}$

[St. s], $\text{t} = \text{t}$ (a syllaba-vevő jobb oldalon, pl.

$\text{f} = \text{f} \text{ } \sigma$, $\text{t} = \text{t} \text{ } \sigma$) Gab. $\text{t} = \text{t}$, $\text{j} = \text{j}$ (Gab. Mark. j).

$\text{y} = \text{y}$ (Gab. Mark. y) sat. sat

7. $\text{f} = \text{f}$, $\text{t} = \text{t}$, $\text{r} = \text{r}$, $\text{s} = \text{s}$, $\text{c} = \text{c}$ $\text{f} = \text{f} \text{ } \sigma$, $\text{t} = \text{t} \text{ } \sigma$, $\text{r} = \text{r} \text{ } \sigma$, $\text{s} = \text{s} \text{ } \sigma$ $\text{f} = \text{f} \text{ } \sigma$

8. h m 9. b p r

10. b h h h

11. Gab. $\text{y} = \text{lep}$, St. $\text{a} = \text{lep}$

12. " $\text{y} = \text{lep}$, " $\text{a} = \text{lep}$

13. Gát: $\text{b} \text{ } \sigma$ 14. $\text{d} \text{ } \sigma$ 15. $\text{f} \text{ } \sigma$

16. $\text{c} \text{ } \sigma$ 17. $\text{f} \text{ } \sigma$

18. Gát: $\text{gh} \text{ } \sigma$, Gab. $\text{r} \text{ } \sigma$ 19. Gát: $\text{h} \text{ } \sigma$

20. " $\text{c} \text{ } \sigma$ 21. Gab. $\text{c} \text{ } \sigma$

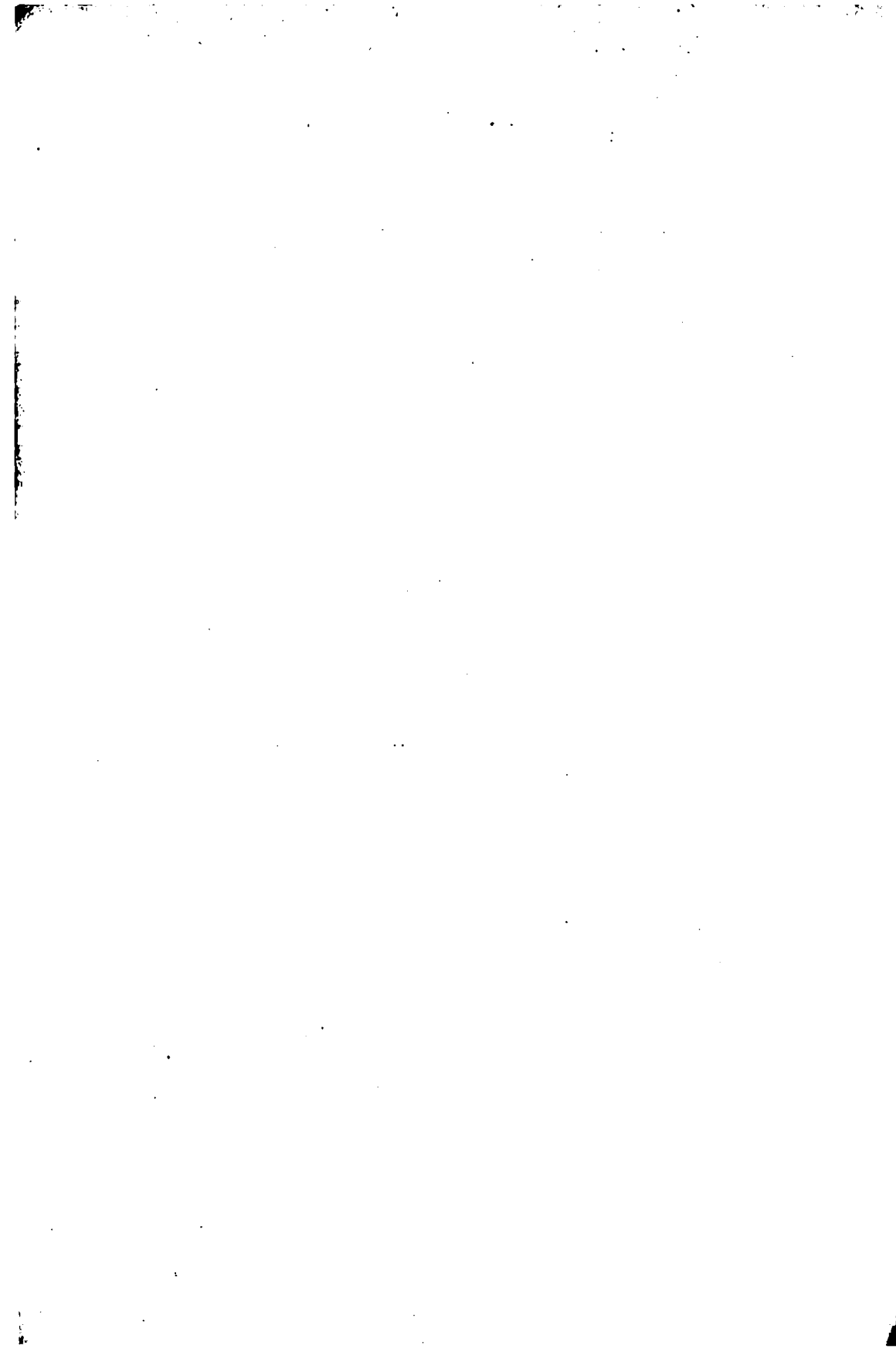
22. " $\text{c} \text{ } \sigma$ 23. $\text{c} \text{ } \sigma$ 24. $\text{c} \text{ } \sigma$

25. " $\text{c} \text{ } \sigma$ 26. $\text{c} \text{ } \sigma$ 27. $\text{c} \text{ } \sigma$

28. $\text{c} \text{ } \sigma$ 29. $\text{c} \text{ } \sigma$ $\text{c} \text{ } \sigma$

30. $\text{y} \text{ } \sigma$, $\text{y} \text{ } \sigma$, $\text{h} \text{ } \sigma$ 31. $\text{b} \text{ } \sigma$

32. $\text{y} \text{ } \sigma$ $\text{y} \text{ } \sigma$ $\text{y} \text{ } \sigma$

III.

Ht e d'n g'zr. m a 3d, leeb v' m m l'by m'r: m' b'r
 v'n a a l'by: k b'nter d a m'r t'ho. Mg m'g e a b'r
 l'. w' d a l'p m'dt d' on a f'ore o'f v'n l' b'r b'y
 d' m' k' on a l' b' v'm t'p' v' a v' b'llt e, d' a a
 t'res m' o'te a k' s'd' a'k' v'm a t'e'm v'it'r. C
 b'r a 3d v' p'da l'nt V. t'ho — A' leeb l' e d'
 v'v'eb v' m a l'p, a u g'd e s' r'br. Noenul ad e'v'e
 e'v' Fr'b ed'g' M' g' q' a u' F'r'd v' J'brs at a'g'
 q' m' g'g' v' v'it'r. A l'p m' al't'r's g'h a m' l'g'
 m'd'r d' r'k' b'm r'bl e'v'k' ad v'n. k'v' d' al v'
 m' m' a 3d v'

I was 1/2 a 3d 1/8 erds, b pmbre, lpf? Et a M7 last may th
v.k. U'd are my a M7 live

1. O tpe to M3n kdr kl va men a o ins. D bhee a
 k nk k me k va. a kn k bha tm tagh a c m f. om a
 ton mgn kl ed q k lmy jn ok? h e on kv? ab a pch?

2. Dostojajno b' d'st' i' d'z' e' t' r' g' h' d' r' t' t'. Ise. Be
b' l' e' e' g' k' e' d' r' ? a' q' d' z' e' v' r' f' b' m' o' b' e' m' e' f' l' h' . x' m'
l' p' , b' e' j' d' t' s' f' l' h' m' t' : a' J' d' m' q' u' & d' i' n' v' e' . m' . n' o' k' m'
v' l' a' k' o' n' u' s' t' . m' o' m' o' b' e' v' r' .

33. az - az - 34 az - 35 ll - 36 bllt -
37. bll - 38 ork - 39 bll - 40. ak - 41. qt
42. lb - 43. nk - 44. 3da - 45. q1b -
46. eg - 47. ell - 48. bll - 49. et -
50. mg - 51. mg - 52. ok - 53. et -
54. kllk - 55. d - 56. sb - 57. vl -
58. elqadod - 59. es - 60. w - 61. lg -
62. ads - 63. mj - 64. hg - 65. nej
66. plls - 67. a - av - 68. qtd
69. 7q (= 74)
E

IV.

	Gäli	Fabelsberger	Stolze	Lab-Mark.	St. Tenge
aa	aa	~	~	~	~
ee	ee	-	~	-	~
ii	ii	i		is	~
oo	oo	~	~	~	~
öö	öö	-	-	-	~
uu	uu	~	~	~	~
üü	üü	~	~	~	~
t	b	l	ll	l	ll
c	c	f	ff	f	ff
d	d	e	l	e	l
f	f	h	h	h	h
g	g	h	h	h	h
h	h	~	h	~	h
l	l	~	o	~	o
m	m	~	~	~	~
n	n	~	h	~	h
p	p	~	h	~	h
r	r	~	o	~	o
s	s	h	h	h	h
t	t	h	h	h	h
z	z	h	h	h	h
h	h	h	h	h	h
w	h	h	h	h	h
gy	g			h	h
ly	h			~	o
ny	h			h	h
ty	h			h	h
tx	h	o	~	h	h
ch	h			h	h
sh	h			h	h
qu	h	h	h	h	h
x		~	h	h	h

V.

Gáti:

2000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000
 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000
 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000
 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000
 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000
 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

Gab. - Markovits:

St. - Fenyvessy:

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000 1000

tartott nemzetközi gyűléséről, *Hunfalvy Pál* r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanfériak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről *Budenz József* r. tagtól. 1875. 23 l. 15 kr. — VII. szám. Az új szókról. *Fogarasi János* r. tagtól. 15 kr. — VIII. szám. Az új magyar orthologia. *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1875. 28 l. 15 kr. — IX. szám. Az ik-es igékről. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1875. 32 l. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* l. tagtól. 1875. 25 l. 15 kr.

Ötödik kötet. 1875—1876.

I. szám. Nyelvészkező hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballagi Mór* r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. szám. Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett *Szász Károly* l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiség. *Bartalus István* l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. VII. szám. Aeschylus. *Télffy Iván* lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmás hibás használata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* l. tagtól. 1876. 97 l. 60 kr. — X. szám. Bérczy Károly emlékezte. *Arany László* l. tagtól.

Hatodik kötet. 1876.

I. szám. A lágy aspiráták kiejtéséről a zendben. *Mayr Auréltól* 10 kr. — II. szám. A mandsuk szertartásos könyve. *Bálint Gábortól* 10 kr. — A rómaiak satirájáról és satirairóikról. *Dr. Barna Ignác* l. tagtól 20 kr. — IV. szám. A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldziher Ignác* l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött *Szász Károly* r. tagtól 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. *Szilágyi István* l. tagtól. II. *Vaszarj Kolozstól*. III. *Révész Imre* l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékbeszéd Mátyás Gábor l. t. felett. *Bartalus István* l. tagtól 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszontagságai *Barna Ferdinánd* l. tagtól 20 kr. — IX. Eranos. *Télffy Iván* l. tagtól. 20 kr. — X. Az ik-es igékről. *Joannovics György* l. tagtól 40 kr.

Hetedik kötet.

I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinánd* l. tagtól 50 kr. — II. Podhorszky Lajos magyar-sinai nyelvhasznosítása. *Budenz József* r. tagtól. 10 kr. — III. Lessing (székfoglaló). *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolat a Magyar és szuomi irodalom között *Barna Ferdinánd* l. tagtól 10 kr. — Néhány ösmiveltiségi tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 30 kr. — VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. *Télffy Iván* l. tagtól. Ára 30 krajcár. — VII. A nevek uk és ik személyragairól. *Imre Sándor* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött, *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek, *Vámbery Ármín* r. tagtól 10 kr. — X. Bátori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) *Volf György* l. tagtól 10 kr.

Nyolczadik kötet.

I. Corvin-codexek. *Dr. Ábel Jenő*től. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány istenei s ünnepei szertartásai. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — III. Orosz-lapp utazásomból. *Dr. Genetz Arvid*től. 20 kr. — IV. Tanulmány a japáni művészetéről. *Gr. Zichy Ágost*től. 1 frt. — V. Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmádon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. Ülkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az ugynevezett lágy aspiráták phoneticus értékéről az ó-indben *Mayer Auréltól*. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. *Dr. Ábel Jenő*től. 80 kr. — IX. Ujperzsa nyelvjárások. *Dr. Pozder Károly*tól. 50 kr. — X. Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló *Imre Sándor* r. tagtól. 30 kr.

Kilenczedik kötet.

I. Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. *Budenz J.* r. tagtól 10 kr. — II. A Boro-Budur Jáva szigetén. *Dr. gr. Zichy Ágost* l. tagtól 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. *Ballagi Mór* r. tagtól 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. *Vámbery Ármín* r. tagtól. 30 kr. — A Kún-vagy Petrarka-codex és a kúnok. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Ős vallásunk főistenei. *Barna Ferdinánd* l. tagtól 40 kr. — VIII. Schopenhauer aesthetikája *Dr. Ruzsicska Kalmántól*. 10 kr. — IX. Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. *Barna F.* l. tagtól 30 kr. — X. Lessing mint philologus. *Dr. Kont Ignác*tól 30 kr. — XI. Magyar egyházi népének a XVIII. századból. Székfoglaló. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól 20 kr.

Tizedik kötet.

I. A jelentéstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) *Simonyi Zsigmond* I. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar hünmonda. (Székfoglaló.) *Heinrich Gusztáv* I. tagtól. 20 kr. — III. A M. T. Akadémia és a szömi irodalmi társaság. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — IV. Értsük meg egymást. (A neologia és orthologia ügyében.) *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — V. Baranyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. *Ballagi Mór* r. tagtól 10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusaival. Miveltégtörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropikájához.) *Dr. Petz Vilmos* tanártól. 60 kr. — Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károly* r. tagtól 10 kr. — VIII. Cationale et Passionale Hungaricum. *Bogisich Mihály* I. tagtól. 30 kr. — IX. Az erdélyi birlapirodalom története 1848-ig. *Jakab Elek* I. tagtól. 50 kr. — X. Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kültag felett *Dr. Heinrich Gusztáv* lev. tagtól. 40 kr. — XI. Ujabb adalékok a magyar zene történelméhez *Bartalus István* I. tagtól. 40 kr. — XII. A magyar romantizmus. (Székfoglaló.) *Bönöczy József* I. tagtól. 10 kr. — XIII. Ujabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* I. tagtól. 40 kr.

Tizenegyedik kötet.

I. Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — II. Ujgörög irodalmi termékek. *Dr. Telfy Iván* I. tagtól. 40 kr. — III. Középkori görög verses regények. *Dr. Telfy Iván* I. tagtól. 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Pozder Károlytól*. 50 kr. — V. A csuvasokról. *Vámbéry Ármin* r. tagtól 30 kr. — VI. A számlálás módjai és az év hónapjai. *Hunfalvy Pál* r. tagtól 20 kr. — VII. Telegi Miklós mester magyar katechismusa 1562-ik évből. *Majláth Béla* I. tagtól. 10 kr. — VIII. Káldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignác*tól. 50 kr. — IX. A Muhammedán jogtudomány eredetéről. *Goldziher Ignác* I. tagtól 10 kr. — X. *Vámbéry Ármin* «A magyarok eredete című műve néhány főbb állításának bírálata. *Barna Ferdinánd* I. tagtól 60 kr. — XI. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a nyelvőr. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. Válaszom *Hunfalvy Pál* bírálati megjegyzéseire. *Vámbéry Ármin* r. tagtól. 30 kr.

Tizenkettedik kötet.

I. Seneca tragédiái. *Dr. Kont Ignác*tól. 60 kr. — II. Szombatos codexek. *Dr. Nagy Sándortól*. 30 kr. — III. A reflexiv és valláserkölesi elem a költészetben s Longfellow. Székfoglaló. *Szász Béla* I. tagtól. 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kúnos Ignác* és *Munkácsi Bernáttól*. 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. *Vámbéry Ármin* r. tagtól. 50 kr. — VI. Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? *Volf György* I. tagtól. 50 kr. — VII. A kasztamuni-i török nyelvjárás. *Irta Thury József*. 50 kr. — VIII. Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél. *Telfy Iván* I. tagtól. 20 kr. — IX. Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. *Kálmány Lajostól*. 20 kr. — X. A mondat dualismusa. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 60 kr. — XI. A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. *Gr. Kuun Géza* t. tagtól. 40 kr. — XII. Isota Nogarola. (Székfoglaló.) *Ábel Jenő* I. tagtól. 50 kr.

Tizenharmadik kötet.

I. Kudrun, a monda és az eposz. *Heinrich G.* I. tagtól. 40 kr. — II. A votják nép multja és jelene. *Barna F.* I. tagtól. 30 kr. — III. Palesztina ismeretének haladása az utolsó három évtizedben. *Goldziher I.* I. tagtól. 40 kr. — IV. A homeroszi Demeter-hymnusról. *Ábel Jenő* I. tagtól. 50 kr. — V. A votjákok pogány vallásáról. *Barna Ferdinánd* I. tagtól. 20 kr. — VI. A régi magyar nyelv szótára. *Szarvas Gábor* r. tagtól. 10 kr. — VII. Egy kis vizsga *Vámbéry Ármin* ur válaszára. *Budenz J. r.* tagtól. 20 kr. — VIII. Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. *Szily Kálmán* r. tagtól. 10 kr. — IX. Szegedi Lénárt énekeskönyve. *Bogisich Mihály* I. tagtól. 50 kr. — X. Szórendi tanulmányok. I. rész. *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — XI. A kisebb görög tragikusok tropusai *Petz Vilmostól*. 10 kr. — XII. Heraclius. Rankavis Leon hellén drámája. *Telfy Iván* I. tagtól. 30 kr.

Tizennegyedik kötet.

I. Az ó- és középkori Terentius biographiák. *Ábel Jenőtől*. 40 kr. — II. Szórendi tanulmányok. II. rész. *Joannovics György*tól. 40 kr. — III. A mordva nép házassági szokásai. *Barna F.* I. tagtól. 30 kr. — IV. Jelentés ujhellén munkáiról. *Telfy Iván* I. tagtól. 30 kr. — V. Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. *Kálmány Lajostól*. 10 kr. — VI. Etymologicum magnum Romaniae. *Putnoky Miklóstól*. 20 kr. — VII. A magyar szótók. *Simonyi Zsigmond*tól. 30 kr. — VIII. A nyelvújítás történetéhez. *Simonyi Zsigmond*tól. 20 kr. — IX. Szórend és accentus. *Brassai Sámuel* t. tagtól. 40 kr. — X. Három franczia hellenista és a volapük. *Telfy Iván* I. tagtól. 20 kr. — XI. Euhemerii reliquiae. *Némethy Gézá*tól. 60 kr.